

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑.๒ ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๒ ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

๒.๒.๑ ปัจจัยภายในตัวของนักเรียน ประกอบด้วย

๑. ความเมตตา

๒. ความซื่อสัตย์

๓. ความมีวินัย

๔. ความอดทน

๕. จิตสำนึกในความรับผิดชอบ

๖. เศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒.๒ ปัจจัยภายนอกตัวนักเรียน ประกอบด้วย

๑. ปัจจัยด้านครอบครัวของนักเรียน

๒. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมด้านสถานศึกษา

๓. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม

๒.๓ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๔ แนวทางส่งเสริม / พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๕ บริบทของโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

คนส่วนใหญ่จะเข้าใจว่า “คุณธรรมจริยธรรม” คำทั้งสองมีความหมายเป็นอันเดียว หรือมีความหมายเหมือนกันในความเป็นจริง คำว่าคุณธรรมกับคำว่าจริยธรรม เป็นคำที่แยกออกจากกันเป็น ๒ คำและมีความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่าคุณธรรมและจริยธรรมให้ถ่องแท้ก่อน

ความหมายของคำว่าคุณธรรม(Virtue)

Longman Dictionary of contemporary English ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Virtue” ไว้ ๒ ประการด้วยกันคือ ๑) หมายถึงความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่เกิดจากการกระทำจนเคยชิน ๒) หมายถึงคุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติและศีลธรรม^๔

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” หมายถึงสภาพคุณงามความดี^๕

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่๑/ยุค) ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อหนุน^๖

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้อธิบายคำว่า คุณธรรมไว้ว่า คุณ หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย คือ ไม่ว่าจะทำให้จิตใจยินดีหรือยินร้ายก็เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย ๔ อย่างคือ

๑. ธรรมะ คือ ธรรมชาติ
๒. ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติที่เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้
๓. ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติเรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ
๔. ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้นเรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง^๗

วัฒนากร เรื่องจินดา ได้กล่าวถึง ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรมโดยอ้างถึงคำจำกัดความที่ อริสโตเติล ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า เป็นคุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์ บรรลุถึงจุดมุ่งหมาย เฉพาะของความเป็นมนุษย์ได้ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือคุณธรรมทางปัญญา

^๔Longman. *Dictionary of Contemporary English*, (London : Longman Group 1995), p. 180.

^๕ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นา มีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๓.

^๖พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระเพิ่มเติม ช่วงที่๑/ยุค), พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

^๗พุทธทาสภิกขุ, แนวแนวจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริพันธ์, ๒๕๐๕), หน้า ๓.

(Intellectual Virtue) และคุณธรรมทางจริยธรรม (Ethical Virtue) โดยได้กล่าวว่าคุณธรรมทางปัญญา เกิดจากการสอน และการไตร่ตรองทางปรัชญา ที่ต้องอาศัยเวลา และประสบการณ์ ส่วนคุณธรรมทางจริยธรรมเป็นผลมาจากลักษณะนิสัยเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่ก่อน แต่เป็นผลมาจากการฝึกฝนจนเป็นนิสัย^๙

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึง คุณธรรมไว้ว่า หมายถึงอุปนิสัยอันดีงาม ซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยนี้ได้มาจากการพยายาม และความประพฤติที่ติดต่อกันมาเป็นเวลานาน^๙

ประกาศรี สืออำไพ ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” หมายถึง หลักธรรมจริยา ที่สร้างความรู้สึก ผิดชอบชั่วดีทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจ จนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความยินดี การกระทำที่ดี ย่อมได้รับผลของความดี คือความชื่นชม ยกย่องในขณะที่การกระทำชั่วย่อมได้รับผลของความชั่ว คือ ความเจ็บปวดหรือความทุกข์ต่างๆ^{๑๐}

ลิขิต ธีรเวคิน ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม”ไว้ว่า หมายถึง จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนา และอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคล และสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้ โดย พ่อ - แม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมือง และองค์กรของรัฐ^{๑๑}

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นลักษณะของความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ เป็นสภาพคุณงามความดี ที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์ เป็นเวลายาวนาน เป็นตัวกระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติ อยู่ในกรอบที่ดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามทางจิตใจ เป็นคุณค่าของชีวิตในการบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ให้เกิดความรักสามัคคีความอบอุ่น มั่นคงในชีวิต ดังนั้นคุณธรรมเป็นบ่อเกิดของจริยธรรม

คุณธรรมที่สำคัญยิ่งของคนในชาติที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านทางพระพุทธศาสนา โดยปรัชญาแนวคิดนั้น เน้นหลักธรรมที่เป็นสัจธรรม เป็นวิธีการสอน การเผยแผ่สืบทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติ เน้นคุณธรรมในการใช้ปัญญา พิจารณาเหตุผล หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนานำมาสั่งสอนมี ๓ ประการคือ ๑. ให้เว้นจากความชั่วทั้งปวง ๒. ให้ทำความดี ๓. ให้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด

^๙ วัฒนาร เรื่องจินดา, “คุณธรรมที่จะช่วยให้สังคมเข้มแข็งและก้าวหน้า : ศึกษากรณีทัศนคติของนักคิดในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘), หน้า ๓๗ – ๓๘.

^๙ วศิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมธทราย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙๙.

^{๑๐} ประกาศรี สืออำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐) หน้า ๗.

^{๑๑} ลิขิต ธีรเวคิน, **คนไทยในอุดมคติ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

หลักธรรมที่พระพุทธศาสนานำมาประกาศเป็น “คุณธรรม” อันมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันทั้งหมด คือ เมื่อปฏิบัติตามข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ย่อมเกี่ยวข้องกับข้อธรรมข้ออื่นๆตามมา เป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกาย และใจเริ่มตั้งแต่ข้อปฏิบัติพื้นฐานทางกายไปสู่ขั้นสูง ที่เป็นข้อปฏิบัติทางความคิด เพื่อความหลุดพ้นทางจิตใจ

ความหมายของคำว่าจริยธรรม (Ethics)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรม ที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ^{๑๒}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่๑/ยุค) ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรม คือความประพฤติ, การดำเนินชีวิต, ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม ความหมายตามบัญญัติสมัยปัจจุบัน กำหนดให้จริยธรรมเป็นคำแปลสำหรับคำภาษาอังกฤษว่า Ethics นอกจากนี้ ยังให้ความหมายว่า จริยะ หรือจริยธรรม อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หมายถึงมรรคมีองค์ ๘ หรือศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๓}

พุทธทาสภิกขุ ได้อรรถาธิบายความหมายของคำว่า “จริยธรรม” แปลว่า เป็นสิ่งที่พึงประพฤติ จะต้องประพฤติในส่วนศีลธรรมนั้น หมายถึง สิ่งที่กำลังประพฤติอยู่หรือประพฤติแล้ว จริยธรรมหรือ Ethics อยู่ในรูปของปรัชญา คือ สิ่งที่ต้องคิดต่อนึก ส่วนเรื่องศีลธรรม Morality นี้ ต้องทำอยู่จริงๆเพราะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า^{๑๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ว่า เป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ดังนี้

- ๑) พฤติกรรมทางกาย วาจา และการใช้อินทรีย์ในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
- ๒) จิตใจของเรา ซึ่งมีเจตจำนงความตั้งใจ แรงจูงใจที่จะทำให้เรามีพฤติกรรมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไรตามภาวะ และคุณสมบัติต่างๆของจิตใจนั้นๆ
- ๓) ปัญญาความรู้ ซึ่งเป็นตัวชี้ทางให้เราจะสัมพันธ์อย่างไร จึงจะได้ผลและเป็นตัวจำกัดขอบเขตว่า เราจะสัมพันธ์กับอะไร จะใช้พฤติกรรมได้แค่ไหน เรามีปัญญามีความรู้แค่ไหนเราก็ใช้พฤติกรรมได้ในขอบเขตนั้น ถ้าเราขยายปัญญาความรู้ออกไป เราก็มีพฤติกรรมที่ซับซ้อนและได้ผลดียิ่งขึ้น^{๑๕}

^{๑๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๒๙๑.

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่๑/ยุค), หน้า ๕๗.

^{๑๔} พุทธทาสภิกขุ, พุทธทาสแนะแนวจริยธรรมร่วมสมัยชุดที่ ๓ จุดหมายปลายทางและตัวแท้ของจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงตะวัน, ๒๕๕๓), หน้า ๙๕.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย, (โครงการตำราสำนักที่ปรึกษากรมอนามัย : กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

ทศนา แคมมณี ได้ให้ความหมายของ “จริยธรรม” หมายถึง ความประพฤติหรือการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งหลักเกณฑ์มาตรฐานของความประพฤติ ที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสันติสุขในสังคม^{๑๖}

เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้ว่า หมายถึง หลักการศีลธรรมความรู้สึกลึกซึ้งข้อดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคล ในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดี หรือไม่ดีควรจะทำหรือไม่ควรทำ^{๑๗}

สรุปได้ว่า “จริยธรรม” หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นถึง การปฏิบัติดี ปฏิบัติถูกต้อง อันเป็นผลมาจากความคิด ที่สังคมหรือบุคคล มีความเห็นว่าเป็นการปฏิบัติที่ดีเป็นกรอบกำหนดไว้ เพื่อให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความร่มเย็นเป็นสุข มีความรักความสามัคคี และมีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น จากการศึกษาเอกสารชั้นต้น ที่ได้นำเสนอแล้วนั้นสามารถประมวลคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” เข้าด้วยกันได้เป็น “คุณธรรมจริยธรรม” (Moral Virtug) มีความหมายว่า เป็นการประพฤติปฏิบัติที่เป็นสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องตามมาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับของสังคม หรืออาจจะให้ความหมายได้ว่า “คุณธรรมตามกรอบจริยธรรม”

๒.๑.๒ ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม

ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ อาทิ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ปัญหาทางสังคม รวมถึงปัญหาที่เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของประชาชน เพื่อให้ประเทศพัฒนาก้าวหน้าขึ้น

เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และ คณะ ได้นำเสนอ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทานไว้ในพระราชพิธีบวงสรวง สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า เกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้เป็นสมบัติของคนไทยทั้งประเทศมีอยู่ ๔ ประการดังนี้

๑) การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และเป็นธรรม

๒) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น

^{๑๖} ทศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๗.

^{๑๗} เพ็ญแข ประจันปัจจนิกและคณะ, รายงานการวิจัยการยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

๓) การอดทนอดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติก่อความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด

๔) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้สละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง^{๑๘}

คุณธรรมและจริยธรรม ทั้ง ๔ ประการ ประชาชนทุกคนควรนำมาประพฤติปฏิบัติ จะช่วยให้ประเทศชาติเกิดความสงบสุขร่มเย็น และส่งผลให้ประเทศสามารถพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไป

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ได้กล่าวถึง ความสำคัญของ คุณธรรมและจริยธรรมไว้ พอสรุปได้ว่า เด็กและเยาวชน เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง ต่อการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งด้านความรู้ และ คุณธรรม ซึ่งจำเป็นต้องกระทำตั้งแต่วัยเด็ก จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ สังคมในปัจจุบันและอนาคต^{๑๙}

บ๊วย อึ้งภากรณ์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับ ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม ที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า การศึกษาควรมุ่งหมายต่อไปนี้

๑) เพื่อที่จะอบรมนักเรียน ให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรมเป็น พลเมืองดี มีความคิดชอบทำชอบประพฤติชอบ

๒) ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัย ให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุง สติปัญญาให้เฉียบแหลม เพื่อนำมาใช้ประโยชน์แก่ตน และแก่ประชาชน

๓) ฝึกนักเรียนให้มีความรู้สำหรับใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

พร้อมได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมอีกว่า การศึกษาอบรมดังกล่าว ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ใน สถานศึกษาเท่านั้น โดยเฉพาะในหัวข้อที่ ๑ ควรจะได้รับการอบรมจากทางบ้าน ข้อนี้สำคัญมาก แม้จะเป็นเรื่องที่รู้กันอยู่ แต่ด้วยสมัยปัจจุบัน พ่อ – แม่ผู้ปกครอง มักโยนความรับผิดชอบไปให้ ครู – อาจารย์และสถานศึกษา ดังนั้น สถานศึกษามีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับ วิชาการและวิชาชีพตามข้อ ๒ และข้อ ๓ ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำก็จะได้ประโยชน์น้อย แต่ถ้าการศึกษาสูงขึ้นไปก็จะได้ประโยชน์เพิ่มพูนขึ้น แต่หากผู้ใดมีสันดานเลวและบกพร่องในข้อ ๑ คือ ปราศจากความซื่อสัตย์สุจริต และศีลธรรม คุณประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อ ๒ และข้อ ๓ ย่อมกลายเป็นโทษ และในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษมหันต์^{๒๐}

^{๑๘} เพ็ญแข ประจันปัจฉินึกและคณะ, รายงานการวิจัยการยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของ สังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ, หน้า ๑๔.

^{๑๙} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), สังคมมีคุณค่าจากต้นกล้า คุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์คุณธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^{๒๐} บ๊วย อึ้งภากรณ์, ทัศนะว่าด้วยการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง , ๒๕๔๕), หน้า ๓-๔.

สรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรม มีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ เพื่อให้มีคุณภาพลักษณะอันนำมาซึ่งความเป็นพลเมืองที่ดี ความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ตามคำสั่งสอนในศาสนา หรือการประพฤติตามเกณฑ์ที่ถูกต้อง ทั้งกาย วาจา และใจ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุข ทั้งต่อตนเอง และสังคมส่วนรวม นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของสังคมเพราะฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ให้เกิดมีในตัวบุคคลมากที่สุด

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมอันพึงประสงค์ ให้แก่ นักศึกษาในระดับอุดมศึกษา สถาบันในระดับอุดมศึกษา ได้ให้ความสำคัญและใส่ใจมาโดยตลอด พร้อมกันนี้ได้นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไว้หลายท่านนักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า คุณธรรมและจริยธรรม มีการพัฒนาเป็นลำดับตั้งแต่วัยเด็กจนถึงเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งสามารถประมวลทฤษฎีในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมได้ ดังนี้

๑. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ ฌองเพียเจท์

เพียเจท์ (Jean Piaget) ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์เกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตน สัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรม ตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคลที่มีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ พัฒนาการคุณธรรมและจริยธรรมของมนุษย์ สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอนและสามารถนำมาเป็นหลักเกณฑ์ ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมได้ ดังนี้

๑) ขั้นก่อนจริยธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒ ขวบ) เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อม และระบบกฎเกณฑ์ได้ แต่ยังมีความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการการตอบสนอง ดังนั้น การกระทำจะพึงกระทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง โดยที่ไม่คำนึงถึงผู้อื่น

๒) ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง (ระหว่างอายุ ๒ - ๘ ขวบ) เด็กจะสามารถรับสภาพแวดล้อม และบทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ โดยเห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม โดยไม่สนใจถึงผลที่จะตามมา

๓) ขั้นยึดหลักแห่งตน (ระหว่างอายุ ๘ - ๑๐) เด็กในวัยนี้ จะมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาสูงขึ้น คลายความเกรงกลัวอำนาจจากภายนอก สามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และประสบการณ์ประกอบการตัดสินใจ สามารถประเมินความถูกต้องโดยดูจากเจตนาของผู้กระทำ และตั้งเกณฑ์ของตนเองได้^{๒๑}

^{๒๑} Jean Piaget, *The Moral Judgment of the Child*, (London :Routledge&Kegan Paul Ltd., 1997),pp. 133 - 134.

๒. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของลอว์เรนซ์โคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้ทำการศึกษา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ เพียเจต์ ทำให้พบว่าพัฒนาการทางจริยธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ระดับ ๖ ขั้นมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันดังนี้

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre-Conventional Level) เด็กในระดับนี้จะตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น ในระดับนี้บุคคลจะขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจเหนือตน ระดับนี้เด็กจะมีอายุประมาณ ๒ – ๑๐ ขวบแบ่งได้เป็น ๒ ขั้นคือ

ขั้นที่ ๑ ขั้นหลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ(The Punishment and Obedience Orientation) เด็กจะปฏิบัติตามผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตน เพราะกลัวการถูกลงโทษเช่น ไม่กล้าหนีเรียนเพราะกลัวครูตักเตือน เป็นต้น (พบในเด็กอายุ ๒ – ๗ ขวบ)

ขั้นที่ ๒ ขั้นหลักการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กจะทำตามกฎเกณฑ์เพราะเห็นว่า เป็นเครื่องมือที่ทำให้ได้สิ่งที่ต้องการ โดยมุ่งการตอบแทนทางกายและวัตถุ มากกว่าในเรื่องของนามธรรม (พบในเด็กอายุ ๗ – ๑๐ ขวบ)

ระดับที่ ๒ ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เด็กในระดับนี้ จะทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม เพราะต้องการเป็นที่ยอมรับ จะเลียนแบบหรือคล้อยตามบุคคลในกลุ่ม เพื่อปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของสังคม โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในขณะนั้น ระดับนี้เด็กจะมีอายุประมาณ ๑๐ – ๑๖ ปีแบ่งได้เป็น ๒ ขั้นคือ

ขั้นที่ ๓ ขั้นใช้หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (The Enter Personal) เด็กจะกระทำในสิ่งที่ตนคิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วยและพอใจ เพื่อการเป็นที่ยอมรับของเพื่อน โดยจะกระทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆของสังคมอย่างเคร่งครัด (พบในเด็กอายุ ๑๐ – ๑๓ ปี)

ขั้นที่ ๔ หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม (The Law and Order Orientation) ในระดับนี้ บุคคลจะเข้าใจในกฎเกณฑ์บรรทัดฐานของสังคม ถือว่าตนมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆของสังคมอย่างเคร่งครัด (พบในเด็กอายุ ๑๓ – ๑๖ ปี)

ระดับที่ ๓ ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional Level) ในระดับนี้ บุคคลจะตัดสินใจขัดแย้งต่างๆ ด้วยการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบด้วยตนเอง พิจารณาสິงต่างๆอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง หลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ของสังคม แบ่งได้เป็น ๒ ขั้นคือ

ขั้นที่ ๕ ขั้นทำตามคำมั่นสัญญาหรือมีเหตุผลเคารพตนเอง (Social Contract Legalistic Orientation) บุคคลจะเห็นความสำคัญของชนหมู่มาก เคารพตนเองเคารพมติที่มาจาก การลงความเห็น มีเหตุผล ถือว่ากฎเกณฑ์ต่างๆเปลี่ยนแปลงได้ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ (พบในผู้ที่มีอายุ ๑๖ ปีขึ้นไป ได้แก่ วัยรุ่นตอนปลาย และผู้ใหญ่)

ขั้นที่ ๖ ขั้นทำตามหลักอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle) บุคคลจะสำนึกถึงคุณค่าของความถูกต้อง โดยคำนึงถึงเหตุผลอย่างกว้างขวาง คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม และปฏิบัติตามความถูกต้องนั้นอย่างไม่หวั่นไหว มีความละเอียดต่อการทำความชั่ว

ในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมข้างต้น สามารถสรุปสาระโดยสังเขปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ระดับการใช้เหตุผล ตามทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ ๑ ขั้นหลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ	๑. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (อายุ ๒ – ๑๐ ปี)
ขั้นที่ ๒ ขั้นหลักการแสวงหารางวัล	
ขั้นที่ ๓ ขั้นใช้หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ	๒. ระดับตามกฎเกณฑ์ (อายุ ๑๐ – ๑๖ ปี)
ขั้นที่ ๔ หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม	
ขั้นที่ ๕ ขั้นทำตามคำมั่นสัญญาหรือมีเหตุผล เคารพตนเอง	๓. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป)
ขั้นที่ ๖ ขั้นทำตามหลักอุดมคติสากล	

โคลเบอร์ก เชื่อว่า พัฒนาการจริยธรรมนั้น ไม่ใช่การรับรู้จากการสั่งสอนจากผู้อื่น แต่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเอง ต่อผู้อื่น และบทบาทของผู้อื่นรวมถึงกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่างๆ การพัฒนาทางด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นไปตามขั้น ส่วนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม จะพัฒนาจากขั้นต่ำแล้วพัฒนาขึ้นไปด้วยประสบการณ์ใหม่ๆทางสังคม ทำให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นสูงขึ้น^{๒๒}

๓. ทฤษฎีความต้องการของอับราฮัม มาสโลว์

มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดด้านจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Theory) เป็นแนวคิดที่นิยมใช้กันมาก ในการพัฒนามนุษย์ โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์มีความดี และมีคุณค่าต่อการยอมรับ มาสโลว์มองว่า ความต้องการของมนุษย์ มีลักษณะเป็นลำดับขั้น จากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุด เมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการอื่นๆในระดับที่สูงขึ้นต่อไป มาสโลว์แบ่งลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ขั้น ดังนี้

๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

๒) ความต้องการความปลอดภัย และมั่นคง (Security or Safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้น

^{๒๒} Lawrence Kohlberg, Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research, (New York : Russell Sage Foundation, 2000), pp. 159-161.

ต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิต และหน้าที่การงาน

๓) ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (Affiliation or Acceptance needs) เป็นความต้องการ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น ความต้องการให้และได้รับซึ่งความรักความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการได้รับการยอมรับความต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

๔) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเองเป็น ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคลที่มีความรักและศรัทธาในตน มีวินัย มีจริยธรรมและประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม เป็นต้น^{๒๓}

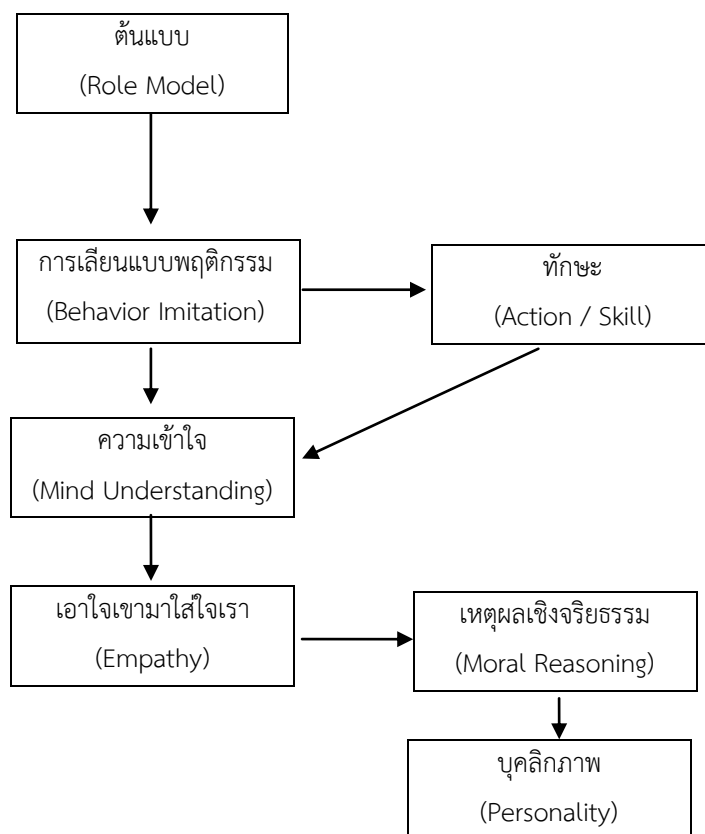
สรุปได้ว่า แนวคิดตามทฤษฎีขั้นความต้องการของ มาสโลว์ เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีบุคลิกภาพประชาธิปไตย

๔. ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory)

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ได้อธิบายถึงทฤษฎี เซลล์กระจกเงาไว้ว่า ทฤษฎีเซลล์กระจกเงาเป็นการค้นพบของ Vittorio Gallese, Leonardo Fogassi and Giacomo Rizzolatti ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ในประเทศอิตาลี ได้อธิบายว่า เซลล์กระจกเงาเป็นเซลล์ชนิดหนึ่งของมนุษย์ที่คอยทำหน้าที่ ในการเลียนแบบพฤติกรรมด้านต่างๆ ของผู้อื่นมาเป็นพฤติกรรมของตนเอง หมายความว่า พฤติกรรมของเด็กเยาวชน มีผลมาจากเซลล์กระจกเงาที่เด็กได้เลียนแบบมาจากพฤติกรรมของบุคคลใกล้ชิด หรือแม้กระทั่งบุคคลต่างๆ ที่เด็กได้พบเห็นถึงแม้ว่าเด็กจะไม่ได้เลียนแบบในทันทีที่เห็น แต่สมองของเด็กจะเก็บภาพการกระทำเหล่านั้นไว้และพร้อมที่จะเลียนแบบ เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกัน ข้อค้นพบจากทฤษฎีเซลล์กระจกเงาชี้ชัดว่าการสอนที่ดีที่สุดคือ การประพฤติเป็นแบบอย่างให้เห็นของผู้สอน หรือผู้ที่เลี้ยงดู ดังนั้น การเลียนแบบจากพฤติกรรมที่ถูกต้องของต้นแบบ รวมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจในการเข้าใจผู้อื่น ทำให้เด็กค่อยๆ มีความเข้าใจและพัฒนาเหตุผลในเชิงจริยธรรม ท้ายที่สุดเด็กก็จะมีบุคลิกภาพที่

^{๒๓} Maslow Abraham, *Motivation and Personality*, (New York : Harper and Row Publishers, 1987), pp. 15-23.

ถูกต้อง ตามความหมายของคำว่า “คนดี” ในสังคมทฤษฎีเซลล์กระจกเงาและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมสามารถแสดงได้ดัง แผนภาพที่ ๒.๑^{๒๔}

๕. ทฤษฎีต้นไม้ของ ดวงเดือน พันธุนาวิน

ดวงเดือน พันธุนาวิน ได้นำเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวกับ คุณธรรมและจริยธรรมไว้ คือ ทฤษฎีต้นไม้ได้อธิบายไว้ว่า ลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจ ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเป็นทั้งคนดีและคนเก่ง ได้ทำการศึกษาถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง รวมถึงสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆของคนไทย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ ๖ - ๖๐ ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้นมีสาเหตุทางจิตใจอะไร และนำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย โดยแบ่งต้นไม้จริยธรรมออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๑) ส่วนดอกผล แสดงถึงพฤติกรรม การทำความดี ละเว้นความชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

๒) ส่วนลำต้น แสดงถึงพฤติกรรม การทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้านคือ

^{๒๔} สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, โครงการวิจัย คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย, รายงานวิจัย, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

(๑) เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ ความซื่อสัตย์สุจริตมีความรับผิดชอบ

(๒) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง คือ การรู้จักควบคุมตนเองให้อุดหนุนมีความภูมิใจในการทำความดี

(๓) ความเชื่ออำนาจในตน คือ เชื่อว่าผลที่เกิดมาจากการกระทำของตนเอง

(๔) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ การมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จตามจุดหมาย กล้าฝ่าอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ

(๕) ทศนคติคุณธรรมและค่านิยม คือ การมองเห็นและเข้าใจในคุณค่า ประโยชน์และความดีของการปฏิบัติหน้าที่

๓) ส่วนของราก แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานประกอบอาชีพอย่างขยันขันแข็งประกอบด้วย จิตลักษณะ ๓ ด้าน คือ

(๑) สติปัญญา คือ ความเฉลียวฉลาด มีความรู้ ความคิด ที่เหมาะสมกับอายุ

(๒) ประสบการณ์ทางสังคม คือ การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ได้รับประสบการณ์ทางสังคมอย่างเหมาะสมกับอายุ

(๓) สุขภาพจิต คือ การมีความสุขในการทำงาน มีอารมณ์ที่มั่นคง^{๒๕}

สรุปได้ว่า เมื่อบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจทั้ง ๓ ด้าน คือ ส่วนที่เป็นราก และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน รวมถึงกลุ่มเพื่อนๆ ผู้นั้นก็พร้อมที่จะพัฒนาจิตใจที่เป็นส่วนของลำต้น เกิดเป็นพฤติกรรมที่ดี เป็นคนเก่ง ในส่วนที่ดอก และผลบนต้นไม้นี้ ก็จะมีความงอกงามสมบูรณ์ ก็จะส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข

๖. ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์

พระพุทธศาสนา เกิดขึ้นและดำรงอยู่มากว่า ๒,๕๐๐ ปี โดยมีพระสมณโคตมเป็นศาสดา ผู้ประกาศปรัชญาในแนวคิดนี้ โดยเน้นที่หลักสัจธรรม วิธีการสอน การเผยแผ่ การสืบทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติ เน้นคุณธรรมในการใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล ดังนั้น หลักธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนามี ๓ ประการ คือ

๑) ให้ละเว้นจากความชั่วทั้งปวง

๒) ให้ทำความดี

๓) ให้ชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์

หลักธรรมที่พระพุทธศาสนานำมาประกาศ เป็นคุณธรรมที่สอดคล้องเชื่อมโยงกันทั้งหมด คือ การปฏิบัติตามหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวโยงกับหลักธรรมข้ออื่นๆ อันเป็นหลักแนวคิดทางจริยศาสตร์ ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกาย และทางจิตใจเริ่มตั้งแต่สิ่งที่ เป็นข้อ

^{๒๕} ดวงเดือน พันธมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สถาบัน, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘๗-๑๘๘.

ประเพณีปฏิบัติขั้นพื้นฐานทางการกระทำทางกายเป็นลำดับ ไปสู่ข้อประเพณีปฏิบัติข้อสูงที่เป็นแนวคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์ ความหลุดพ้นทางจิตใจ

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ได้นำเสนอ หลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธไว้ว่า หลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี ๓ ขั้น คือ^{๒๖}

๑) จริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยศีล ๕ ธรรม ๕ ดังนี้

(๑) เว้นจากการเบียดเบียนทำร้ายชีวิตสัตว์หรือมนุษย์ การมีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ จัดเป็นศีล ในส่วนของการมีความเมตตาต่อมนุษย์ด้วยกันจัดเป็น ธรรม

(๒) เว้นจากการลักทรัพย์ จัดเป็นศีลในส่วนของการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประกอบอาชีพที่สุจริตจัดเป็น ธรรม

(๓) เว้นจากการประพฤติดินในกาม จัดเป็นศีล ส่วนการสำรวมในกามจัดเป็น ธรรม

(๔) เว้นจากการพูดเท็จ จัดเป็นศีล การพูดแต่สิ่งที่เป็นจริงสร้างสรรค์จัดเป็น ธรรม

(๕) เว้นจากการดื่มสุรา จัดเป็นศีล การมีสติสำรวมระวังกายใจและวาจาจัดเป็น ธรรม

๒) จริยศาสตร์ชั้นกลาง ประกอบด้วย กุศลกรรมบถ ๑๐ ดังนี้

(๑) เว้นจาก การฆ่าหรือทำร้ายเบียดเบียนชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์

(๒) เว้นจาก การลักทรัพย์

(๓) เว้นจาก การประพฤติดินในกาม

(๔) เว้นจาก การพูดเท็จ

(๕) เว้นจาก การพูดยุยงให้แตกร้าง

(๖) เว้นจาก การพูดคำหยาบ

(๗) เว้นจาก การพูดเหลวไหลพูดเพ้อเจ้อ

(๘) ไม่โลภ อยากได้ของผู้อื่นเอามาเป็นของตนเอง

(๙) ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้ผู้อื่นถึงความพินาศ

(๑๐) ไม่มีความเห็นผิดไปจากทำนองคลองธรรม มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง

๓) จริยศาสตร์ชั้นสูง ประกอบด้วย อริยมรรค คือ ทางอันประเสริฐมี ๘ ประการดังนี้

(๑) ความเห็นชอบ หมายถึง มีปัญญาเห็นอริยสัจ๔ประการ

(๒) ความดำริชอบ หมายถึง ดำริในการออกจากกามไม่เบียดเบียนผู้อื่น

(๓) การเจรจาชอบ หมายถึง ไม่พูดเท็จไม่พูดคำหยาบไม่พูดเพ้อเจ้อ

(๔) การกระทำชอบ หมายถึง ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ไม่ลักทรัพย์ไม่ประพฤติดินในกาม

(๕) การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การประกอบอาชีพโดยชอบธรรม ถูกกฎหมาย

^{๒๖} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่๘, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิมิ่งกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘๐ – ๑๘๕.

(๖) ความเพียรชอบ หมายถึง การเพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรสร้างความดีเพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

(๗) การตั้งสติชอบ หมายถึง ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา ความรู้สึกสุข – ทุกข์ ให้รู้เท่าทันเห็นความเกิดดับ

(๘) การตั้งใจมั่นชอบ หมายถึง การทำจิตใจให้สงบ เป็นสมาธิอย่างแน่วแน่

สรุปได้ว่า คำสอนของพระพุทธศาสนา เน้นการสอนแบบอริยสัจ ที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาการทางจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงนำเอาหลักอริยสัจธรรมมาแสดงให้แก่มนุษย์ในข้อธรรมที่ชื่อ ว่าอริยสัจ ๔ ในขณะที่เนื้อหาสาระสำคัญที่พระองค์ต้องการสื่อ คือเรื่องของ อิทัปปัจจยตาปฏิบัติจนสมบูรณ์ และในเรื่องของนิพพาน เหตุที่พระองค์ทรงแสดงด้วยอริยสัจ ๔ เพื่อให้เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้ สำหรับบุคคลทั่วไป

๒.๒ แนวคิดปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณา ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬารามราชวิทยาลัย เลย ออกเป็น ๒ ด้าน คือ ปัจจัยภายในตัวของตนเอง และปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมให้กับนักเรียน

๒.๒.๑ ปัจจัยภายในตัวของตนเอง

ผู้วิจัยทำการศึกษาถึงหลักคุณธรรมที่อยู่ในตัวของตนเอง ที่จะส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม คือ ความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความอดทน จิตสำนึกในความรับผิดชอบ และเศรษฐกิจพอเพียง

๑. ความเมตตา

๑) ความหมายของความเมตตา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “เมตตา” หมายถึง ความรักและความเอ็นดูความปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุขเป็นข้อหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^{๒๗}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่๑/ยุค) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เมตตา” หมายถึง ความรักความปรารถนาให้เขามีความสุขแผ่ไมตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า (ข้อ ๙ ในบารมี ๑๐ ข้อ ๑ ในพรหมวิหาร ๔ และข้อ ๒ ในอารักขกรรมฐาน ๔)^{๒๘}

^{๒๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๕๖๕.

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่๑/ยุค), หน้า ๓๒๔.

สมเด็จพระญาณสังวรฯ ได้ให้ความหมายไว้ว่าเมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้เป็นสุขคือมุ่งหมายหรือมุ่งหวังให้เป็นสุขทั้งต่อตนเองและผู้อื่นไม่ใช่จะให้ผู้อื่นได้ผู้หนึ่งเท่านั้นเป็นสุขต้องให้สุขทุกผู้ทุกฝ่าย^{๒๙}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายไว้ว่าเมตตา หมายถึง ความเป็นมิตรอันแท้จริงอันบริสุทธิ์ไม่ใช่เป็นมิตรเพื่อประโยชน์ทางวัตถุ ไม่ใช่การมณัจจึงเรียกว่า เมตตานอกจากนี้เมตตายังหมายถึง ความรักอย่างบริสุทธิ์ไม่ได้หวังผลทางวัตถุทางกามารมณ์เป็นเครื่องตอบแทน^{๓๐}

มิตซูโอะ เคเวสโก ได้ให้ความหมายไว้ว่า เมตตากฤณา หมายถึงปรารถนาให้เขามีความสุข ความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้เขาพ้นทุกข์^{๓๑}

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญ ฐิตธมฺโม) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเมตตา – มิตร – ไมตรี คำทั้งสามนี้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ เป็นสุข มิตร หมายถึง ผู้มีเมตตาปรารถนาสุขประโยชน์ต่อกัน ไมตรี หมายถึง ความมีเมตตาปรารถนาดีต่อกัน นอกจากนี้พระธรรมสิงหบุราจารย์ยังได้กล่าวว่าเมตตาจิตไม่ได้ให้ความสุขเฉพาะบุคคลแต่ให้ความสุขแก่ชนส่วนรวมตั้งแต่๒คนขึ้นไป^{๓๒}

Venerable Sujiva. ได้ให้ความหมายไว้ว่า เมตตา หมายถึง ความมีมิตรความเป็นมิตรและการมีความรักให้กับผู้อื่นนอกจากนี้ความเมตตาเกิดขึ้นจากจิตใจของตนเองที่จะแผ่ความรักความเป็นมิตรให้ผู้อื่น โดยไม่มีความเห็นแก่ตัว และโดยความบริสุทธิ์ใจ^{๓๓}

จากความหมายทั้งหมดที่ได้กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า ความเป็นมิตรที่ดีด้วยความบริสุทธิ์ใจมีความปรารถนาให้ทั้งตนเองและผู้อื่นเป็นสุขปราศจากความทุกข์พร้อมให้อภัยกับทุกคน

๒) ความสำคัญของความเมตตา

อภิญฺญวณฺณ โปธิสํ ได้นำเสนอถึงความสำคัญของการมีเมตตาไว้ว่าบุคคลที่เจริญเมตตาอยู่เป็นนิตยย่อมได้รับคุณประโยชน์คือ

^{๒๙} สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, เมตตาทานการให้ที่มีผลเป็นความสุขอย่างยิ่ง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^{๓๐} พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์),เมตตาทานการให้ที่มีผลเป็นความสุขอย่างยิ่ง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๖.

^{๓๑} มิตซูโอะ เคเวสโก, ความจริงเกี่ยวกับความรักความโกรธและความเมตตาเล่ม๒, พิมพ์ครั้งที่ ๘,(กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สุภาจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๘๗.

^{๓๒} พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมฺโม), เมตตาทานการให้ที่มีผลเป็นความสุขอย่างยิ่ง(กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๙๑ – ๙๒.

^{๓๓} Venerable Sujiva Kota Tinggi, Loving-kindness Meditation, (Malaysia : Buddha Dharma Education Association Inc., 2000), p. 4.

- (๑) นอนหลับสนิทอย่างมีความสุข
- (๒) ขณะตื่นก็ใช้ชีวิตอยู่เป็นสุขไม่ต้องเดือดร้อนใจ
- (๓) ไม่นอนหลับฝันร้าย
- (๔) เป็นที่รักใคร่พอใจของผู้อื่น
- (๕) เป็นที่รักใคร่พอใจของมนุษย
- (๖) เทวดาคุ้มครอง
- (๗) ไฟยาพิษอาวุธไม่กล้ากรายทำร้ายได้
- (๘) มีจิตเป็นสมาธิเร็ว
- (๙) มีหน้าตาผ่องใสขึ้นบาน
- (๑๐) ตายสงบ
- (๑๑) ยังไม่บรรลุนิพพานไปสู่พรหมโลก^{๓๔}

สมเด็จพระญาณสังวรฯ ได้กล่าวถึงความสำคัญของความเมตตาไว้ว่า การที่บุคคลฝึกตนให้เป็นผู้มีความเมตตาจะได้รับผลประโยชน์ คือ

- (๑) ทำให้เป็นคนที่มีจิตใจอ่อนละมุน
- (๒) ช่วยทำให้สังคมทั้งภายในประเทศ และทั่วโลกสงบสุขร่มเย็น
- (๓) ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน
- (๔) เป็นที่ชื่นชอบของบุคคลทั่วไป
- (๕) ช่วยให้จิตใจเยือกเย็นไม่อาฆาตพยาบาท

บุคคลผู้ปรารถนาให้ตนเองมีจิตใจที่สูงขึ้น มีจิตใจที่ดียิ่งงาม ไม่มีโทษะ ไม่มีความพยาบาท ไม่คิดอิจฉาริษยา ก็ควรที่จะอบรมให้ตนเป็นผู้มีเมตตา ให้อยู่ในจิตใจเสมอ ไม่ให้พร่อง^{๓๕}

ว. วชิรเมธี ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีความเมตตาว่า หากบุคคลผู้มีความเมตตาจากหัวใจอันบริสุทธิ์ต่อเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริงแล้ว จะส่งผลให้เป็นผู้ที่เปี่ยมพรหมคุณ มีปัญญาดี มีศีลดี มีสมาธิดี มีความรู้สึกรู้สียงเบา สงบเย็น จิตเป็นสมาธิ มีความคิดที่แหลมคม ไปที่ใดก็จะได้รับมิตรไมตรีตอบแทน^{๓๖}

สรุปได้ว่า ความเมตตา นั้น เมื่อบุคคลใดมีความเมตตา จะส่งผลให้เป็นผู้ที่เป็นที่ชื่นชอบของบุคคลทั่วไป มีจิตใจที่เยือกเย็น ไม่เป็นผู้ที่คิดอาฆาตพยาบาท เป็นผู้ที่มีพรหมคุณ มีศีลดี มีสมาธิดี มีความรู้สึกรู้สียงเบา สงบเย็น จิตเป็นสมาธิ มีความคิดที่แหลมคม ไปที่ใดก็จะได้รับมิตรไมตรีตอบแทน

^{๓๔} อภิวัฒน์ โพธิ์สาคร., สุขวิถีมุขยชีวิตความสุข, พิมพ์ครั้งที่๓, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : หจก. อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๘ – ๓๙.

^{๓๕} สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก, รสแห่งความเมตตาชุ่มเย็นยิ่งนัก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๘ – ๑๕.

^{๓๖} ว. วชิรเมธี, ความจริงเกี่ยวกับความรักความโกรธและความเมตตาเล่ม๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สุภาจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๖๕ – ๖๖.

๓) ลักษณะของบุคคลที่มีความเมตตา

ประกาศรี สืออำไพ ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีความเมตตา ไว้ดังนี้

- (๑) แบ่งปันในสิ่งที่ตนมีอยู่ จนเกินความจำเป็น อย่างเหมาะสมตามกำลัง
- (๒) เสียสละในสิ่งที่ตนมี หรือผู้ที่จำเป็นกว่า แม้จะทำให้ตนขาดสิ่งนั้นไป
- (๓) ช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ภัย ด้วยความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล
- (๔) ยินดีกับความสุข ความสำเร็จที่ผู้อื่นได้รับ
- (๕) เห็นใจ ให้กำลังใจเมื่อเห็นผู้ทุกข์ และหาทางช่วยเหลือเท่าที่จะพอช่วยเหลือได้
- (๖) ให้อภัยผู้ที่ทำผิด ไม่ผูกอาฆาตพยาบาท
- (๗) ไม่ขู่มขู่ด่าทอเอาเปรียบผู้อื่น
- (๘) บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ^{๓๗}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึง ลักษณะของบุคคลที่มีความเมตตา ไว้ว่า คนมีเมตตาจะลักษณะ ดังนี้

- (๑) เป็นผู้ที่มิน้ำใจแก่ผู้อื่นอย่างใสสะอาด
- (๒) เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพอ่อนโยน
- (๓) เป็นผู้ที่มีเสน่ห์ให้ชวนคบหา
- (๔) เป็นผู้ที่มีราเริงมองโลกในแง่ดี^{๓๘}

สรุปได้ว่า บุคคลที่เต็มเปี่ยมด้วยความเมตตา จะมีคุณลักษณะคือ รู้จักการแบ่งปันให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเอื้อเฟื้อและเต็มใจ รู้จักการให้อภัยไม่เอาไรดเอาเปรียบผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง มองโลกในแง่ดี

๒. ความซื่อสัตย์

๑) ความหมายของความซื่อสัตย์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความซื่อสัตย์” หมายถึง ประพฤติตรงและจริง ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง^{๓๙}

^{๓๗} ประกาศรี สืออำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, หน้า ๖๓.

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), เมตตาทานการให้ที่มีผลเป็นความสุขอย่างยิ่ง (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๗๓ – ๗๕.

^{๓๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๓๘๒.

อภิญา อิงอาจ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความซื่อสัตย์” หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออก ซึ่งการประพฤติอย่างเหมาะสมตรงต่อความเป็นจริง มีความประพฤติตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น^{๔๐}

ธีรณัฐ สุนทร ได้ให้ความหมายของ “ความซื่อสัตย์” หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม ตรงต่อความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมา ทั้งทางกาย วาจาและทางใจ ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น^{๔๑}

กฤติพงศ์ บุญรงค์ ได้ให้ความหมายของ “ความซื่อสัตย์” หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง เช่น ตรงต่อหน้าที่ตรงต่อคำพูดตรงต่อกฎเกณฑ์ปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาอย่างเหมาะสม ทั้งทางกาย วาจาใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นไม่ว่าจะต่อหน้าและลับหลัง^{๔๒}

สรุปได้ว่า “ความซื่อสัตย์” หมายถึง ความประพฤติอย่างเหมาะสมตรงและจริงใจ ทั้งทางกายวาจาและใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

๒) ความสำคัญของความซื่อสัตย์

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ ความซื่อสัตย์ ไว้ว่า บุคคลที่จะประสบความสำเร็จในการครองเรือนเป็นที่น่าเคารพนับถือเป็นตัวอย่างจะต้องกำกับชีวิตด้วยธรรมสี่ คือ ปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ที่เรียกว่าฆราวาสธรรม ๔ ประการคือ ๑. สัจจะ หมายถึง ความซื่อตรงความจริง ๒. ทมะ หมายถึง การฝึกตน ๓. ขันติ หมายถึง ความอดทน และ ๔. จาคะ หมายถึง การเสียสละ^{๔๓}

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสอันชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญและคุณประโยชน์ของ ความซื่อสัตย์สุจริต ไว้ดังนี้ ความสุจริต ความมุ่งมั่นในประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งจะเกิดขึ้น และยั่งยืนอยู่ได้ด้วย สติปัญญาสติ คือ ความ

^{๔๐} อภิญา อิงอาจ, “พฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”, วารสารวิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑, (๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๐.

^{๔๑} ธีรณัฐ สุนทร, “คู่มือพัฒนาความซื่อสัตย์ของเด็กปฐมวัย”, สารนิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙), หน้า ๙๘-๑๐๐.

^{๔๒} กฤติพงศ์ บุญรงค์, “การศึกษากระบวนการบริหารจัดการของผู้บริหารกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนด้านความซื่อสัตย์ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านตากแดดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพังงา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒.

^{๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมานุชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๕๖, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิบรรจงสนธิและสหปฏิบัติฯ, ๒๕๕๖), หน้า ๖๓.

ระลึกรู้ ปัญญา คือ ความรู้ชัดที่เกิดขึ้นจากความฉลาด สามารถคิดพิจารณาได้อย่างถูกต้องแบบคาย ดังนั้น ความสุจริตและมุ่งมั่นจะยังยืนอยู่ได้ด้วยสติปัญญา หมายความว่า เมื่อบุคคลผู้มีสติรู้ตัว มีปัญญารู้ชัดในคุณค่าของสุจริตและสร้างสรรค์ความเจริญบนพื้นฐานของสุจริตแล้ว ก็จะเป็นความนิยมเชื่อมั่นพึงพอใจในความดีการกระทำดีความมั่นใจพึงพอใจนั้นจะเป็นเครื่องหนุนประคองความสุจริตพร้อมทั้งมุ่งมั่นที่จะทำให้คงอยู่ตลอดไปไม่เสื่อมคลาย^{๔๔}

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ ได้อธิบายความสำคัญของความซื่อสัตย์ไว้ว่า ความซื่อสัตย์ เป็นข้อหนึ่งในศีล ๕ อันเป็นเครื่องมือที่จะทำให้บุคคลที่อยู่ในสังคม อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข เพราะศีลคือ ความปกติ ดังนั้น คนทุกคนจะต้องพูดกันด้วยความตรงไปตรงมา มีความจริงใจต่อกันถ้าใครโกหกหลอกลวงก็ผิดปกติไป ฉะนั้น เพื่อรักษาความปกติไว้ ศีลข้อที่ ๔ จึงขึ้นชื่อว่าคนจะต้องไม่พูดเท็จ คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน หากบุคคลไม่รักษาความซื่อสัตย์ สังคมประเทศชาติก็จะไม่สงบสุข มีแต่ความหวาดระแวงกัน นอกจากนี้ ยังส่งผลเสียต่อตนเองคือทำให้เกิดโรคความจำเสื่อมผู้ที่โกหกมากมายเข้าลงท้ายแม้กระทั่งตัวเองก็หลงลืมว่าเรื่องที่ตนพูดนั้นเป็นเรื่องจริงหรือโกหก^{๔๕}

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญในการทำให้บุคคลเป็นคนดีใช้ปัญญาในการพิจารณา ในการประพฤติปฏิบัติตน ให้ตั้งมั่นในคุณงามความดี มีความซื่อตรงต่อบุคคลที่เราคบหาด้วย ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง

๓) ลักษณะและประเภทของความซื่อสัตย์

รสีตา กุลแถลง ได้อธิบายลักษณะของ ความซื่อสัตย์ ไว้ว่าบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ จะมีลักษณะดังนี้

- (๑) มีความซื่อตรง
- (๒) มีความนับถือตนเอง
- (๓) ไม่หลอกลวงตนเอง
- (๔) เป็นผู้ที่มีความละเอียดต่อการกระทำผิด
- (๕) ไม่คิดคดต่อผู้อื่น
- (๖) ไม่ลักขโมย
- (๗) ประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- (๘) รับผิดชอบต่อหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย
- (๙) รักษากฎระเบียบของสังคม และหน่วยงาน

^{๔๔} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม, (กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔.

^{๔๕} พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, มงคลชีวิตฉบับทางก้าวหน้า, (คณะกรรมการการศึกษาศาสนา ศิลปและวัฒนธรรมวุฒิสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๗๖ – ๘๐.

(๑๐) ไม่กระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิด ความเสียหายแก่ส่วนรวมและสังคม^{๔๖}

บุรชัย ศิริมหาสาคร ได้อธิบายลักษณะของ ความซื่อสัตย์ ไว้ว่า ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงเน้นถึงความซื่อสัตย์สุจริตมาก ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ชาวไทย ๔ ประการ คือ

(๑) การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

(๒) รู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์

(๓) การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่ไม่ประพฤติปฏิบัติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

(๔) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง^{๔๗}

สรุปได้ว่า บุคคลที่มีความซื่อสัตย์ จะมีคุณลักษณะโดยแบ่งออกได้เป็น ๔ ลักษณะคือ

๑. มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ๒. มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ๓. มีความซื่อสัตย์ต่อบุคคลที่อยู่รอบข้างและ ๔. มีความซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ สังคม และประเทศชาติ

๓. ความมีวินัย

๑) ความหมายของความมีวินัย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วินัย” หมายถึง ระเบียบข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ เช่น วินัยทหาร วินัยสิกขาบทของพระสงฆ์ เป็นต้น^{๔๘}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่๑/ยุค) ให้ความหมายของคำว่า “วินัย” หมายถึง ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝน ควบคุมความประพฤติของบุคคล ให้มีชีวิตที่ดีงาม เจริญก้าวหน้า และควบคุมหมู่ชน ให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม^{๔๙}

^{๔๖} รสिता กุลแถลง, “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความซื่อสัตย์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนองค์กรักจังหวัดนครนายก”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

^{๔๗} บุรชัย ศิริมหาสาคร, **เทคนิคการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทบุ๊คพ้อยท์จำกัด, ๒๕๔๖) หน้า ๕๕ – ๕๖.

^{๔๘} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, หน้า ๑๐๗๗.

^{๔๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์** (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่๑/ยุค), หน้า ๓๗๑.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วินัย” หมายถึง คนที่สามารถควบคุมตนเองให้ดำเนินตามระบบ ระเบียบ หรือตามกฎหมายเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้^{๕๐}

วัฒนา สุวรรณไตรย์ และประยูร บุญใช้ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วินัย” หมายถึง ระเบียบข้อบังคับ หรือแนวปฏิบัติที่กำหนดขึ้น เพื่อให้เป็นหลักให้คนปฏิบัติ และควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข^{๕๑}

สรุปได้ว่า วินัยในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ระเบียบแบบแผนกฎหมายข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมความประพฤติของบุคคลหรือหมู่คณะ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม

๒) ความสำคัญของความมีวินัย

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความมีวินัยไว้ว่า การสอนให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษา จัดเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างนิสัยและพฤติกรรมที่ดีงามให้เกิดขึ้น ดังนั้นการที่จะพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าจำเป็นที่จะต้องฝึกให้บุคคลมีระเบียบวินัย อยู่ในกฎหมายอันเป็นเครื่องมือที่จะควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม จนนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน^{๕๒}

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความมีวินัยไว้ว่าถ้าบุคคลไม่มีวินัยชีวิตก็จะมีแต่ความสับสนยุ่งเหยิง สังคมจะวุ่นวาย ไร้สาระสลาย ทำลายโอกาสในการที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงามของตน^{๕๓}

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการมีวินัยไว้ว่า การมีวินัย ถือกันว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญประจำตัวของคนทุกคน แต่ในการสร้างเสริมความมีวินัยนั้น เป็นได้ทั้งในทางบวก และทางลบ ซึ่งย่อมให้คุณหรือให้โทษได้มากเท่าๆกัน ทั้งสองทางเพราะฉะนั้น เมื่อจะอบรมจำเป็นต้องพิจารณาให้ถ่องแท้แน่ชัดก่อนว่า วินัยต้องไม่ใช่วินัยเพื่อตน เพื่อหมู่คณะของตนเท่านั้น ต้องเป็นวินัยเพื่อคนทุกคน เพื่อคนส่วนใหญ่ เป็นวินัยที่ถูกต้อง ที่เป็นการสร้างสรรค์ จึงเห็นได้ว่าการสร้างวินัยให้แก่เยาวชนต้องกระทำด้วย

^{๕๐} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์**, หน้า ๙๕ – ๙๖.

^{๕๑} วัฒนา สุวรรณไตรย์ ผศ.ดร. และประยูรบุญใช้ ผศ.ดร., **การพัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร๕ปี), รายงานการวิจัย**, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๔๙), หน้า ๕๔.

^{๕๒} พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญฐิตธมฺโม), **สอนดีทำให้มีคุณธรรมนำความรู้**, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : บริษัทพริกหวานกราฟิกจำกัด, ๒๕๕๑) หน้า ๒๕ – ๒๖.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธศาสนากับการแนะแนว**, พิมพ์ครั้งที่๗, (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ : ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗.

ความเพ่งพินิจอย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นพิเศษ มิฉะนั้นจะไม่บังเกิดผลที่พึงประสงค์หรือซ้ำร้ายอาจกลับกลายเป็นการทำลายอนาคต และความเจริญมั่นคงของชาติไปได้^{๕๔}

นวลศิริ เปาโรหิตย์ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความมีวินัยไว้ว่า การมีวินัยมีความสำคัญคือส่งผลให้

(๑) เกิดความปลอดภัยแก่เยาวชน คือ เยาวชนจะรู้จักหลีกเลี่ยงจากอันตรายที่มาในรูปแบบต่างๆ

(๒) เกิดความสงบในครอบครัว คือ ถ้าเยาวชนดีมีวินัยต่อด้านอาจส่งผลให้ครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ทะเลาะกัน ขาดความสงบสุขในครอบครัว

(๓) เพื่อการมีชีวิตในสังคมกับผู้อื่น คือ ถ้าเด็กก้าวร้าวไม่ประพฤติตนอยู่ในกรอบระเบียบวินัย ย่อมไม่เป็นที่ยินดีของบุคคลทั่วไป ส่งผลให้เด็กถูกรังเกียจ

(๔) เพื่อตัวของเยาวชน คือ ถ้าเยาวชนเรียนรู้การปกครองตนเองที่ฝึกหัดบังคับตนเองให้เป็นผู้มีวินัยเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ จะมีความคิดอ่านที่ดี และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างสงบสุข^{๕๕}

สรุปได้ว่า ความมีวินัยนั้น มีความสำคัญ คือ คุณสมบัติที่สำคัญที่ควรมีอยู่ในตัวของบุคคล เพราะการที่ครอบครัวชุมชนประเทศชาติจะอยู่อย่างสงบสุขคนในสังคมจะต้องเป็นผู้มีวินัย คือ การเคารพกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างๆ โดยเฉพาะในเยาวชนจะต้องมีการปลูกฝังความมีวินัยไว้ตั้งแต่เป็นเด็ก เมื่อเติบโตขึ้นจะได้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

๓) ลักษณะของบุคคลที่มีวินัย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้ที่มีวินัยไว้ ดังนี้

- (๑) แต่งกายเรียบร้อย ตามระเบียบข้อบังคับ
- (๒) มาโรงเรียนทันเวลา
- (๓) ไปตรงตามเวลาที่นัดหมายเอาไว้
- (๔) ปฏิบัติงานเสร็จตามกำหนดเวลา
- (๕) ตื่นนอนรับประทานอาหารเช้า ชับถ่ายเป็นเวลา
- (๖) ไม่ออกนอกห้องเรียนก่อนได้รับอนุญาต
- (๗) ปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับอย่างเคร่งครัดโดยสม่ำเสมอ
- (๘) เก็บของใช้เป็นระเบียบ
- (๙) ข้ามถนนตรงทางข้าม

^{๕๔} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอนประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพและมูลนิธิสตรี – สฤณีวงศ์ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๑.

^{๕๕} นวลศิริ เปาโรหิตย์ดร., สอนลูกให้มีวินัยฝึกเด็กและวัยรุ่นอย่างไรให้ยอมรับและไม่ต่อต้านคุณ, พิมพ์ครั้งที่๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บีมีเดีย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘.

- (๑๐) เข้าคิวซื้อบัตรซื้ออาหารและขึ้นรถประจำทาง
- (๑๑) ไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงบนพื้นถนนหรือแม่น้ำลำคลอง
- (๑๒) ใช้ยานพาหนะถูกต้องตามกฎหมาย^{๕๖}

ศิริพร สะอาดล้วน ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีวินัยไว้ในงานวิจัยว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

- (๑) มีความรับผิดชอบสูง
- (๒) มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- (๓) มีความตรงต่อเวลา
- (๔) มีลักษณะความเป็นผู้นำ
- (๕) มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น
- (๖) มีความอดทน
- (๗) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น^{๕๗}

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของบุคคลที่มีวินัย คือ

- (๑) มีความรับผิดชอบ
- (๒) ตรงตามเวลาที่นัดหมายไว้
- (๓) มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- (๔) ทำงานเสร็จตามกำหนด
- (๕) ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของสถานที่นั้นๆ

จะเห็นได้ว่าการเป็นบุคคลที่มีวินัยที่ดีนั้น คือ เมื่ออยู่ในสังคมใด จะต้องมีความรู้เรื่องระเบียบวินัยกฎเกณฑ์ของสังคมนั้นเป็นอย่างดี เพื่อจะได้ปฏิบัติไม่ผิด เช่น นักศึกษาต้องรู้ระเบียบวินัยของมหาวิทยาลัย ประชาชนต้องรู้กฎหมายของบ้านเมือง เป็นต้น

๔. ความอดทน

๑) ความหมายของความอดทน

สุรีย์ มีผลกิจ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความอดทน” หมายถึง การมุ่งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ไม่ย่อท้อ มั่นคงในจุดมุ่งหมาย^{๕๘}

^{๕๖} กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, ความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร กรมวิชาการ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๒.

^{๕๗} ศิริพร สะอาดล้วน, “ความสัมพันธ์ระหว่างความมีวินัยในตนเองกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่๓โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑) หน้า ๑๔.

^{๕๘} สุรีย์ มีผลกิจ, พระไตรรัตน์ขจัดภัย, พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมฟอร์มจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๓

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความอดทนหรือขันติ ข้อธรรมที่ ๙ ในทศพิธราชธรรม อันหมายถึง การอดทนต่องานที่தாகตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำยวน ถูกเย้ยหยันด้วยถ้อยคำเสียดสี หรือคำพูดถากถางต่างๆ ไม่หมดกำลังใจ ไม่ละทิ้งกิจการงานที่รับผิดชอบกลางคัน^{๕๙}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่๑/ยุติ) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความอดทน” หมายถึง ทนลำบากทนตรากตรำทนเจ็บใจความหนักเอาเบา สู้เพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งาม^{๖๐}

สุทธีวรรณ ตันติรจนาวงศ์รศ.ดร. และศศิกัญจน์ ทวีสุวรรณรศ.ดร. ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความอดทน” หมายถึง คุณลักษณะแสดงถึงความเข้มแข็งทั้งทางร่างกาย จิตใจมีความมุ่งมั่นบากบันในการปฏิบัติกิจการต่างๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ถึงจะต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆก็ตาม^{๖๑}

สรุปได้ว่า “ความอดทน” หมายถึง มุมนะในการทำกิจการงาน ด้วยการรักษาสภาวะปกติของตนไว้ ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันพึงปรารถนา หรือไม่ก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่น ไม่หวั่นไหว เพื่อความสำเร็จของกิจการงาน

๒) ความสำคัญของความอดทน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับความอดทนไว้ว่า ความเพียรนี้ หมายความว่า ไม่ใช่ความเพียรในการทำงานเท่านั้นเอง หมายถึง ความเพียรที่จะข่มใจตัวเอง ด้วยความกล้าหาญที่จะข่มใจตัวเองให้อดทนไม่ใช่ออดทนแล้วก็เหมือนกับใครทำก็ทำไปเราทนเอาไว้ เท่ากับคนอื่นเขาเอาเปรียบเราไม่ใช่ออดทนที่ยังไม่เห็นผลอดทนที่จะทราบว่าสิ่งใดที่เราต้องใช้ใช้เวลา ถ้าเราอดทนหรือถ้าพูดตามธรรมดาว่า “เหนียว” ไว้อดทนในความดี ทำให้ดีเหนียวไว้ในความดีแล้ว ภายภาคหน้าได้ผลแน่^{๖๒}

พระสฤทธิ์ สุมโน ได้ให้คำอธิบายถึง ความสำคัญของความอดทนไว้ว่า ความอดทนหรือขันติในทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญ ดังนี้

(๑) ความอดทนตรากตรำ ย่อมเป็น ปัจจัยให้กระทำการงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

^{๕๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, หน้า ๒๖.

^{๖๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์** (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่๑ / ยุติ), หน้า ๓๒.

^{๖๑} สุทธีวรรณ ตันติรจนาวงศ์รศ.ดร. และศศิกัญจน์ทวีสุวรรณรศ.ดร., **รายงานการวิจัยการส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพกรณีศึกษาในกลุ่มเด็ก / เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

^{๖๒} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, **คำพ่อสอนประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต**, หน้า ๘๙.

(๒) ความทนลำบาก ย่อมเป็น ปัจจัยไม่ให้เสียสติสัมปชัญญะ

(๓) ความทนเจ็บใจ ย่อมเป็น ปัจจัยไม่ให้ประพฤติดิตพลาดพลั้งด้วยโทษะ^{๖๓}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของความอดทน หรือขันติ ในทางพระพุทธศาสนา คือ ความทนต่อความยากลำบาก ตรากตรำ การทนต่อทุกขเวทนา และความเจ็บใจการทนต่ออำนาจของกิเลสหรือความอดทนต่อ อนุญารมณารมณ์ ไม่พอใจที่มากระทบ

๓) ลักษณะของบุคคลที่มีความอดทน

พุทธทาส ได้กล่าวถึง ลักษณะของบุคคลที่มีความอดทนไว้ใน ขรรวาสธรรม ๔ ข้อที่ ๓ ขันติ คือ ความอดทนไว้ว่าบุคคลที่มีขันติ หรือความอดทนจะมีคุณลักษณะ ดังนี้

(๑) เป็นบุคคลที่มีจิตใจเข้มแข็ง

(๒) เป็นบุคคลที่มีความอาจหาญ ร่าเริง ในการกระทำความดี

(๓) เป็นบุคคลที่สามารถละความชั่วได้ง่ายกว่าคนอื่น^{๖๔}

กลุ่มงานบริหารงานทั่วไป มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้สรุปการมีความอดทนไว้ ดังนี้

(๑) บุคคลที่มีความอดทน จะสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้อย่างดี

(๒) บุคคลที่มีความอดทน จะสามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ด้วยความเต็มใจ และไม่แสดงอาการรังเกียจ

(๓) บุคคลที่มีความอดทน จะมีสติอยู่ตลอดเวลา

(๔) บุคคลที่มีความอดทนจะมีพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเหมาะสม^{๖๕}

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความอดทน” มาจากคำว่า ขันติ หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นเหมือนแผ่นดิน ซึ่งไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะมีความเดือดร้อนไป ของเสีย ของสกปรก หรือของหอม ของดีงามก็ตามถ้าขาดขันติเสียแล้ว จะไม่มีงานชิ้นใดสำเร็จได้เลย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของงานทุกชิ้นทั้งทางโลกและทางธรรม คืออนุสาวรีย์ของขันติทั้งสิ้น^{๖๖}

^{๖๓} พระสุทธี สุมโน, “ทัศนคติที่มีต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชาดกเรื่องพระมหาชนกไปปรับใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ โรงเรียนประทุมวรราชวิทยาดำบลกระโสมอำเภอมืองจังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พระพุทธศาสนามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๑.

^{๖๔} พุทธทาส, พุทธวจนฉบับที่ ๗ ขรรวาสชั้นเลิศ, (พุทธวจนสถาบัน : มูลนิธิพุทธโฆษา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๒ - ๑๐๓.

^{๖๕} กลุ่มงานบริหารงานทั่วไป, คู่มือส่งเสริมความอดทนอดกลั้น, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : โรงพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๓), หน้า ๔ - ๕.

^{๖๖} พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, หนังสือมงคลชีวิต 38 ประการ ฉบับทางก้าวหน้า, หน้า ๒๔๔

ญาณวชิระ ได้ให้คำอธิบายถึงคุณลักษณะของผู้ที่มีความอดทนไว้ว่า บุคคลที่มีความอดทนจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) เป็นผู้ที่มีความอดทน ตรากตรำทำงานหนัก สามารถทนต่อความเจ็บใจจากการถูกกล่าวหาหรือนินทา มีความอดทนต่อสภาวะอากาศที่หนาวบ้างร้อนบ้าง ประกอบการงานเป็นใหญ่ ไม่พริ้งพริงต่อหนาวร้อน เป็นต้น

(๒) เป็นผู้ที่มีความอดทนต่อทุกขเวทนา อันเกิดจากความเจ็บไข้ด้วยประการต่างๆ อย่างแรงกล้า ไม่แสดงอาการทรมานทรมาย

(๓) เป็นผู้ที่มีความอดทนต่อการหมิ่นประมาท จากบุคคลรอบข้าง หรือมีความอดทนต่อคำกล่าวหาคำพูดที่เสียดสี เป็นต้น^{๖๗}

สรุปได้ว่าบุคคลที่มีความอดทน จะมีคุณลักษณะที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ มีอารมณ์ที่มั่นคงไม่หวั่นไหวง่ายไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคต่างๆ ที่เข้ามาขัดขวางในการทำงาน และที่สำคัญมีความอดทนต่อการกล่าวร้ายของผู้ที่ไม่หวังดี

๕. จิตสำนึกในความรับผิดชอบ

๑) ความหมายของจิตสำนึกในความรับผิดชอบ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “รับผิดชอบ” หมายถึง ยอมรับผลทั้งที่ดีและไม่ดี ในกิจการที่ตนได้ทำลงไป หรือที่อยู่ในความดูแลของตน เช่น สมุหบัญชีรับผิดชอบเรื่องเกี่ยวกับการเงิน, รับเป็นภาระธุระเช่นงานนี้เขารับผิดชอบเรื่องอาหาร เธอจะไปไหนก็ไปเถอะ ฉันรับผิดชอบทุกอย่างในบ้านเอง^{๖๘}

กรมสุขภาพจิต ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความรับผิดชอบ” หมายถึง ลักษณะนิสัยและเจตคติของนักเรียน ซึ่งผลักดันให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ พร้อมกับเคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตน และมีความซื่อสัตย์สุจริต^{๖๙}

Dickinson ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความรับผิดชอบ” โดยเฉพาะความรับผิดชอบของนักเรียนไว้ว่า ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง นักเรียนสามารถตัดสินใจในกระบวนการเรียนของตนเองได้ เช่น การตั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ การแบ่งเวลาการ

^{๖๗} ญาณวชิระ, **ทศชาติปณิธานมหาบุรุษไม่เปลี่ยนแปลง**, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนพุทธานุภาพ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗ - ๒๘.

^{๖๘} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, หน้า ๒๘๓.

^{๖๙} กรมสุขภาพจิต, **คู่มือดูแลสุขภาพจิตเด็กวัยเรียนสำหรับครู**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘.

เรียน การประเมินผลการเรียนการเลือกทำกิจกรรมการเลือกพบอาจารย์ที่จะสามารถให้ความช่วยเหลือได้เป็นต้นซึ่งอาจจะเป็นการตัดสินใจในพฤติกรรมดังกล่าวเป็นบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้^{๗๐}

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ลักษณะนิสัย หรือเจตคติ ในการตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่ตนเอง จะต้องปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์ และยินดีในการรับผลของการปฏิบัติงานของตน ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีก็ตาม

๒) ความสำคัญของจิตสำนึกในความรับผิดชอบ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบ ไว้ว่าการทำงานให้มีประสิทธิผล และให้ดำเนินไปได้โดยราบรื่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องทำด้วยความรับผิดชอบอย่างสูง ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง ไม่บิดเบือนจุดประสงค์ที่แท้จริงของงาน สำคัญที่สุดต้องเข้าใจความหมายของคำว่า "ความรับผิดชอบ" ให้ถูกต้องขอให้เข้าใจว่า "รับผิดชอบ" ไม่ใช่การรับโทษหรือถูกลงโทษ "รับชอบ" ไม่ใช่รับรางวัลหรือรับคำชมเชย การรู้จักรับผิดชอบ หรือยอมรับรู้ว่าอะไรผิดพลาดเสียหาย และเสียหายเพราะอะไรเพียงใดนั้น มีประโยชน์ทำให้บุคคลรู้จักพิจารณาตนเอง ยอมรับความผิดของตนเอง โดยใจจริงเป็นทางที่จะช่วยให้แก้ไขความผิดได้ และให้รู้ว่าจะต้องปฏิบัติแก้ไขใหม่ ส่วนการรู้จักรับชอบ หรือรู้ว่าอะไรถูก อันได้แก่ ถูกตามความมุ่งหมาย ถูกตามหลักวิชา ถูกตามวิธีการ นั้นมีประโยชน์ทำให้ทราบแจ้งว่า จะทำให้งานสำเร็จสมบูรณ์ได้อย่างไร จักได้ถือปฏิบัติต่อไป นอกจากนั้นเมื่อเข้าใจความหมายของคำว่า "รับผิดชอบ" ตามนัยดังกล่าว แล้วผู้ที่เข้าใจซึ่งในความรับผิดชอบจะสำนึกตระหนักได้ทันทีว่า ความรับผิดชอบ คือ หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ทำจะหลีกเลี่ยงละเลยไม่ได้ จึงใคร่ขอให้บัณฑิตศึกษา และสังวรระวังในความรับผิดชอบให้มากที่สุด ผู้ใดมีความรับผิดชอบจะสามารถประกอบการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ ตามที่มุ่งหมายไว้ได้อย่างแน่นอน^{๗๑}

กรมสุขภาพจิต ได้ให้อธิบายถึง ความสำคัญของความรับผิดชอบไว้ว่า นักเรียนนักศึกษา เป็นวัยที่เริ่มก้าวออกไปสู่สังคมภายนอก เยาวชนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้การปรับตัว และการยอมรับกติกาของกลุ่มเพื่อน ของโรงเรียน เพื่อให้ตนสามารถอยู่ในกลุ่มได้อย่างภาคภูมิใจ ดังนั้น การมีวินัยในตนเอง จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบในพฤติกรรม และสิ่งที่ตนได้กระทำลงไปจนเยาวชนเหล่านี้สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี^{๗๒}

อังคณา บุญสีต ได้อธิบายถึง ความสำคัญของความรับผิดชอบไว้ว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะบุคคลที่มีความรับผิดชอบ จะมีความเพียรพยายามอดทนตั้งใจในการ

^{๗๐} Dickinson. Charles L., *Self – Instruction in Language Learning*, Cambridge :CambridgeUniversity Press, (1998), pp. 9 – 11.

^{๗๑} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพอสอนประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, หน้า ๑๑๐.

^{๗๒} กรมสุขภาพจิต, คู่มือดูแลสุขภาพจิตเด็กวัยเรียนสำหรับครู, หน้า ๒๘.

ที่จะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทศนคติของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ จะกลายเป็นเครื่องผลักดันให้บุคคลปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตน และมีความซื่อสัตย์สุจริต อีกทั้งความรับผิดชอบยังเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน ให้บุคคลปฏิบัติงาน สอดคล้องกับกฎ จริยธรรม และหลักเกณฑ์ของสังคม ปัญหาสังคมก็จะลดน้อยลง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง พัฒนาความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในทุกคน^{๗๓}

สรุปได้ ว่าความรับผิดชอบมีความสำคัญ ดังนี้ ทำให้บุคคลรู้จักพิจารณาตนเอง ยอมรับผลของการกระทำ ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีก็ตาม ช่วยให้ทำกิจการงานได้สำเร็จบรรลุตาม เป้าหมายที่วางไว้ นอกจากนี้ ยังช่วยให้เป็นผู้ที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี และ ยังส่งผลให้กลายเป็นบุคคลที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น สุดท้ายคือ ช่วยให้สังคมมี ปัญหาอันน้อยลง ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

๓) ลักษณะของบุคคลที่มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบ

กัลยาสุรีย ได้ให้คำอธิบายถึง ลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ไว้ดังนี้

- (๑) มีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่
- (๒) มีความมานะพยายามในการทำงานให้เป็นผลดี
- (๓) มีความรอบคอบ และซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- (๔) ยอมรับผลของการกระทำของตนเอง
- (๕) พยายามปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้งานดีขึ้น^{๗๔}

อังคณาบุญสีส ได้ให้คำอธิบายถึง ลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ดังนี้

- (๑) ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเต็มกำลังความสามารถ
- (๒) สามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี
- (๓) ปรับปรุงงานที่ได้รับมอบหมายให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
- (๔) มีการวางแผนในการทำงาน
- (๕) ไม่ปัดความผิดให้กับผู้อื่น^{๗๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง ลักษณะของบุคคลที่มีความ รับผิดชอบต่อครอบครัวโดยยึดหลัก ธรรมกุลจรัฏฐิติธรรม ๔ โดยมีลักษณะดังนี้

^{๗๓} อังคณา บุญสีส, คู่มือพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนช่วงชั้นที่๑, สารนิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘.

^{๗๔} กัลยา สุรีย, การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบและความเชื่อมั่นในตนเองของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

^{๗๕} อังคณา บุญสีส, คู่มือพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนช่วงชั้นที่๑, หน้า ๓๐.

(๑) มีความรับผิดชอบต่อบ้านเรือนที่ตนอาศัยอยู่ เช่น เมื่อสิ่งของเครื่องใช้หมดก็จะจัดหาซื้อมาไว้

(๒) เป็นผู้มีความประหยัด คือ เมื่อสิ่งของที่ใช้ภายในบ้านเกิดชำรุดจะทำการซ่อมแซมเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ โดยที่ไม่ต้องเสียเงินเพื่อซื้อของชิ้นใหม่มาทดแทน

(๓) เป็นผู้รู้จักการพิจารณา ในการใช้การกินการซื้อสิ่งของ

(๔) เป็นผู้ที่มีศีลมีธรรม^{๗๖}

สรุปได้ว่า บุคคลที่มีความรับผิดชอบ จะมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ คือ เป็นผู้ที่มีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ มีความรอบคอบ มีความซื่อสัตย์ รู้จักวางแผนในการใช้จ่าย และการปฏิบัติงาน สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี และยังเป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม

๖. เศรษฐกิจพอเพียง

๑) ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมีพอกินไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหรา ก็ได้แต่ว่าพอแม้บางอย่างอาจดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ^{๗๗}

อำพน กิตติอำพน,ดร. ได้ให้ความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก^{๗๘}

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้ให้ความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้ โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองได้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจได้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^{๗๙}

^{๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, หน้า ๓๕.

^{๗๗} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอนประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต หน้า ๙.

^{๗๘} อำพน กิตติอำพน,ดร., ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกังสังคมไทย, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๗๙} สุเมธ ตันติเวชกุล, เกร็ดความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร :สุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่พอมี พอกิน พอใช้ สามารถอยู่ได้ โดยไม่เดือดร้อน และตั้งอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจของตนเอง แม้บางอย่างอาจดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าไม่ทำให้เดือดร้อน ก็จัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเช่นกัน

๒) ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การรู้จักประมาณตนนี้ จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพ ทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเอง ให้ยิ่งสูงขึ้นส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัดถึงความเป็นมา และที่เป็นอยู่รวมทั้งที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้ จะทำให้สามารถวางแผน และปฏิบัติการได้ถูก ตรงกับปัญหาทันแก่สถานการณ์ และความจำเป็นอันจะทำให้งานที่ทำได้ ประโยชน์ที่สมบูรณ์ คำนวณการรู้จักประมาณตน และรู้จักประมาณสถานการณ์ จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญ ที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิต และกิจการงานไปได้อย่างราบรื่น และก้าวหน้า^{๘๐}

พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง พอสรุปได้ดังนี้

(๑) ด้านเศรษฐกิจ หากรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอตัว ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกัน ทางเศรษฐกิจที่ดี ทุกคนพอมี พอกิน พอใช้ ก็จะสามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้

(๒) ด้านสังคม ความพอเพียง จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม ช่วยให้ทุกคนในประเทศอยู่อย่างมีความสุข ภายใต้ความสมานฉันท์ ไม่ต้องแก่งแย่งแข่งขัน

(๓) ด้านการต่างประเทศ ความพอเพียง ทำให้ไม่ต้องมุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ จนเกินความต้องการ ทำให้บ้านเมืองมีความสวยงาม น่าอยู่ เป็นที่เชื่อถือแก่ประชาคมโลก ไม่ต้องไปทะเลาะกับประเทศใดๆ ทำให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงของรัฐ^{๘๑}

เกษม วัฒนชัย ได้อธิบายถึง ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เมื่อทุกคนร่วมกันใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ได้รับประโยชน์ คือ

(๑) ความสมดุล คือ สมดุลชีวิต สมดุลโรงเรียน สมดุลในชุมชน

^{๘๐} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอนประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, หน้า ๓๐.

^{๘๑} สุรยุทธ์ จุลานนท์พลเอก, จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ : แนวทางการบริหารประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัทเพชรรุ่งจำกัต์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗ – ๑๘.

(๒) ความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ ทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี พร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากทั้ง ๔ ด้าน^{๘๒}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำให้รู้จักประมาณในการใช้ชีวิต ประมาณในการใช้จ่าย ในส่วนของสังคมช่วยให้สังคมเข้มแข็ง มีความสมานฉันท์ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงประเทศ เพราะไม่ต้องไปทะเลาะแย่งชิงกับต่างประเทศ นอกจากนี้ยังสร้างความสมดุลให้ชีวิต และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

๓) หลักในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศรทธาธิป มาประสพ ได้อธิบายถึง กรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า กรอบแนวคิดมี ๓ องค์ประกอบหลัก คือ

(๑) ความพอประมาณ ประกอบไปด้วย

- การมีคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ คุณธรรมนำชีวิต นำธุรกิจการงาน ไม่เอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง

- การรู้จักตัวเอง รู้รากเหง้า ภูมิใจ เชื้อมั่น รู้คุณค่าที่มาจากตนเอง เอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในกาพิศ ถิ่นฐานบ้านเกิด รากเหง้าเผ่าพันธุ์ บรรพบุรุษ ภูมิใจในของกินของใช้พื้นบ้าน กินอยู่แบบไทยๆ วิถีไทย เข้าถึงคุณค่ามากกว่ายึดติดรูปแบบ

- มีชีวิตเรียบง่าย พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่หน้าใหญ่ไหลตามกระแส รู้กาลและเทศะ มีความสุขตามอัตภาพ ขนาดปริมาณที่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ติดแบรนต์ คิดแต่สร้างภาพ ไม่ไหลตามกระแส ตามโฆษณาบ้าบริโภค

(๒) เป็นผู้มีเหตุผล ประกอบด้วย

- การมีหลักวิชา กินอยู่อย่างมีข้อมูล อย่างมีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยข้อมูลความรู้ “รู้เขารู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ทำตามๆกัน รู้ตัวเอง รู้ท้องถิ่น รู้ศักยภาพรู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหา รู้โลกาภิวัตน์ แสวงหาความรู้ ศึกษาในระดับสูงขึ้น ตามศักยภาพของตนเอง

- การมีแผนชีวิตครอบครัว แผนชุมชน แผนยุทธศาสตร์ แผนงานองค์กรแผนงบประมาณครอบครัว รายรับ รายจ่าย หนี้สิน แผนการลงทุน แผนเศรษฐกิจพอเพียง

- การเป็นมืออาชีพ คุณภาพมั่นคงยั่งยืน “อิทธิบาท ๔” (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ใจรักรู้จริง รู้รอบรู้ลึก ทำดีมีคุณภาพ ด้วยความสม่ำเสมอ

(๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี ประกอบด้วย

- การมีระบบชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีความมั่นคงในชีวิต ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ลูกมีการศึกษาที่ดี

^{๘๒} เกษม วัฒนชัย, **เส้นทางสู่ความพอเพียง**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัท๒๑เซ็นจูรี่จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙.

- การมีระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจชุมชนสวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ SMEs เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ก่อนพึ่งตลาดภายนอก หรือส่งออก
- มีระบบการจัดการองค์กรที่ดี องค์กรหน่วยงานรัฐเอกชนรัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาล บรรลุระบบการจัดการที่ดี มีผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ทุกคนใจดีใจกว้าง ใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง)^{๘๓}

๒.๒.๒ ปัจจัยภายนอกตัวนักศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย อันได้แก่ สภาพครอบครัว สภาพแวดล้อมด้านสถานศึกษา สภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน

๑. ปัจจัยด้าน สภาพครอบครัวของนักเรียน

๑) ความหมายของสภาพครอบครัว

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ครอบครัว” หมายถึง ผู้ร่วมครัวเรือน คือ สามีภรรยา และบุตร เป็นต้น^{๘๔}

สุนันทา ศิริวาท ได้ให้ความหมายของคำว่า “ครอบครัว” ไว้ว่า หมายถึง หน่วยของสังคม อันประกอบด้วยบุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาอยู่ร่วมกันภายใต้ครัวเรือนเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันทางกฎหมาย ทางสายโลหิต รวมทั้งทางการเลี้ยงดู มีการปฏิสัมพันธ์ในฐานะ สามีภรรยา บุตร พี่น้อง มีความรักความผูกพันต่อกัน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรม และจริยธรรมแก่กัน เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคม^{๘๕}

สรุปได้ว่า “ครอบครัว” หมายถึง หน่วยของสังคมขนาดเล็ก ที่มีบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป อยู่ร่วมกันโดยมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต หรือความสัมพันธ์ด้านอื่น โดยมีการปฏิสัมพันธ์กัน ในฐานะ พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว พี่น้อง เครือญาติ โดยมีกิจกรรมการถ่ายทอดความเชื่อ วัฒนธรรมและจริยธรรมต่อกัน

๒) การทำหน้าที่ของครอบครัว

^{๘๓} ศรัทธาธิป มาประสพ, “การจัดการขยะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗ – ๑๘.

^{๘๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๓๐๓.

^{๘๕} สุนันทา ศิริวาท, “การทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของเด็กวัยรุ่นที่เสพรูราในจังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๑๘.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ได้อธิบายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัว ในการเป็นแหล่งหล่อหลอมคุณธรรมด้วยความรักไว้ว่า ครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสมาชิกที่ดีให้กับสังคม ประเทศชาติ โดยเริ่มที่การพัฒนาให้ครอบครัว ซึ่งเป็นฐานรากของประเทศ มีความแข็งแรง สมาชิกที่ได้รับการหล่อหลอมจากครอบครัวที่อบอุ่น จะส่งผลให้สังคมเต็มไปด้วยสมาชิกที่รักใคร่กลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดังนั้น ครอบครัวควรมีลักษณะ ดังนี้

- (๑) มีสมาชิกอยู่ร่วมกัน อยู่พร้อมหน้ากัน
- (๒) สมาชิกในครอบครัว มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน
- (๓) มีการช่วยเหลือ แบ่งปันซึ่งกันและกัน
- (๔) สมาชิกในครอบครัว ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
- (๕) สมาชิกในครอบครัว ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่กันและกัน
- (๖) สมาชิกในครอบครัว ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๘๖}

ธาดา เจริญกุล ได้อธิบายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัวมีภารกิจพึงปฏิบัติเพื่อให้สมาชิกทุกคนในครอบครัว ได้รับการตอบสนองทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และอารมณ์ ทั้งในสภาวะปกติ และในสภาวะที่เจ็บป่วย โดยมีเป้าหมายให้สมาชิกในครอบครัวมีการพัฒนา และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทั้งภายใน และภายนอก^{๘๗}

สรุปได้ว่า ครอบครัวจะทำหน้าที่ต่างๆดังนี้ ดูแลสมาชิกในครอบครัวให้ได้รับการตอบสนองทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ไม่ว่าจะในสภาวะปกติ หรือในสภาวะที่ไม่ปกติ นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่ให้สมาชิกในครอบครัว สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้

๒. ปัจจัยด้าน สถานศึกษา

๑) แนวคิดเกี่ยวกับสถานศึกษา

สถานศึกษา นับเป็นสถาบันหลักที่สำคัญยิ่ง ในการทำหน้าที่ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ให้กับเด็กทุกคน ที่ต้องผ่านระบบโรงเรียนวิทยาลัย หรือแม้กระทั่งมหาวิทยาลัย โดยมีครูที่ผ่านการฝึกอบรมมีประสบการณ์ มีจรรยาบรรณของความเป็นครู ที่เป็นที่น่าเคารพเป็นแบบอย่างของนักเรียน สถานศึกษาจึงเป็นสถาบันที่สำคัญของคนไทย และสังคมไทยมาตลอด ทุกยุคทุกสมัย ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

^{๘๖} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, **ครอบครัว – แหล่งหล่อหลอมคุณธรรมด้วยความรัก**, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^{๘๗} ธาดา เจริญกุล, “การทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของผู้ที่พยายามฆ่าตัวตาย”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

สายฤดี วรกิจโกศาทร, รศ.ดร. และคณะ ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับ สถานศึกษาที่มี ผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไว้ว่า สถานศึกษาจัดเป็นสิ่งแวดล้อมแรกของชีวิต เด็ก เปรียบเสมือนฐานของการเรียนรู้ ฐานแรกที่เด็กจะได้รับรู้และสัมผัส ครูอาจารย์ หรือผู้สอน จึงเป็น เสมือนพ่อแม่ เป็นบ้านหลังที่สอง แต่ที่พิเศษกว่า คือ ครุมีพื้นฐานของการพัฒนาเด็กโดยมีความรู้ และประสบการณ์ในการพัฒนาคนทั้งตัว ซึ่งแตกต่างจากพ่อแม่ตรงจุดนี้เป็นอย่างสำคัญโดย สถานศึกษามีความพร้อมด้านการพัฒนาหลักคิด และประสบการณ์ในการพัฒนาคน ให้สามารถอยู่ ร่วมกันทำบทบาทต่างๆ สถานศึกษาจึงเป็นบริบทสำคัญในการเรียนรู้ของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ต่อไป ไม่ต่างจากครอบครัว^{๘๘}

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวได้ทำการศึกษาถึง การปลูกฝัง คุณธรรม โดยผ่านสถานศึกษา สรุปได้ว่า สถานศึกษาควรจัดรูปแบบ และกระบวนการปลูกฝัง คุณธรรม ดังนี้

(๑) การอบรมสั่งสอน ให้คำแนะนำ อย่างสม่ำเสมอ แก่นักเรียน นักศึกษา ทั้งที่เป็น ส่วนบุคคล และเป็นกลุ่มโดยครูอาจารย์ให้ความเอาใจใส่ใกล้ชิด เหมือนญาติผู้ใหญ่รวมทั้ง สอดแทรก จริยศึกษาในการสอนทุกรายวิชา

(๒) การนำเสนอแบบอย่างของการทำความดี โดยการเล่าหรืออ่านชีวประวัติของ บุคคลที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคม เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีอุดมคติในชีวิต

(๓) การจัดสภาพแวดล้อม และกำหนดนโยบาย โดยสถานศึกษาต้องกำหนดเป็น นโยบายที่ชัดเจน และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง

(๔) ผ่านกระบวนการกลุ่ม และการลงมือปฏิบัติ โดยจัดให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์การ เรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการ ที่เกี่ยวกับการยกระดับคุณธรรมจริยธรรมใน จิตใจของผู้เรียน

(๕) ประกาศความดีให้ปรากฏ เป็นการประกาศยกย่องคนที่ ทำดี และลงโทษคนที่ทำ ไม่ดี โดยเฉพาะในช่วงเวลาเช้าแถวหน้าเสาธง หรือตามกิจกรรมต่างๆที่ทางสถานศึกษาได้จัดขึ้น

สรุปได้ว่า สถาบันการศึกษา เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลโดยตรงต่อการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมให้แก่เด็กโดยให้ความรู้เป็นแบบอย่างรวมถึงการยกย่องให้เกียรติคนที่ทำความดี

๑) แนวคิดเกี่ยวกับด้านสังคม

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ได้กล่าวถึง บทบาทของสังคมใน การเป็นส่วนหนึ่งที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนว่า หน่วยงานภาครัฐ ภาค ธุรกิจ เอกชน องค์กรท้องถิ่น สื่อทุกแขนง ต่างก็มีบทบาทที่สำคัญในการช่วยสร้างปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชน มีคุณธรรมจริยธรรม ตัวอย่างเช่น สื่อมวลชนควบคุมดูแลสื่อที่เผยแพร่สู่เยาวชน ไม่ให้

^{๘๘} สายฤดี วรกิจโกศาทร, รศ.ดร. และคณะ, **คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบัน การศึกษา**, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๒.

เกิดแบบอย่างที่ไม่เหมาะสม สร้างสภาพแวดล้อมในชุมชน ให้เอื้อต่อการพัฒนาทางด้านคุณธรรม สร้างความรักความผูกพันต่อชุมชนให้เกิดขึ้น เป็นต้น^{๘๙}

สายฤดี วรกิจโกศาทร, รศ.ดร. และคณะ ได้กล่าวถึง รูปแบบของกิจกรรมที่จะนำสู่ความสำเร็จ ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของสังคมไว้ว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จที่สถาบันทางสังคมควรคำนึงถึง คือ

- (๑) มีต้นแบบที่ดีด้านคุณธรรมจริยธรรม
- (๒) มีรูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านสื่อมวลชน
- (๓) มีรูปแบบและกระบวนการปลูกฝังที่หลากหลาย
- (๔) มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับหรือประมวลจริยธรรม
- (๕) ผู้นำองค์กรมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม
- (๖) การได้รับการสนับสนุนให้กำลังใจในการทำ ความดี
- (๗) สร้างกระแสนิยมในการทำ ความดี^{๙๐}

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ได้กล่าวถึง บทบาทของสังคม โดยเฉพาะ ชุมชนท้องถิ่น ที่ควรจะเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชนไว้ว่า ชุมชน คือ ฐานที่มั่นสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมที่พึงประสงค์ ให้เกิดขึ้นในสมาชิกครอบครัว และชุมชนเพื่อที่เยาวชนจะสามารถดำเนินชีวิตในชุมชนอย่างสมดุล เป็นแรงขับเคลื่อนให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยมีวิธีการปลูกฝัง ดังนี้

- (๑) ด้วยระบบที่มีความต่อเนื่อง ยั่งยืน มีลักษณะแห่งสังคมเรียนรู้ที่เป็นพลวัตร
- (๒) การสร้างความตระหนัก เป็นการสอนให้ค้นหาตนเองให้รู้จักตนเอง
- (๓) ใช้รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ อันเกิดจากขั้นตอนหลายขั้นตอน คือ การลงมือทดลอง

ถูก การทำจริงในสถานการณ์จริง การสาธิตสั่งสอนด้วยการบอกเล่า และอาศัยพิธีกรรม^{๙๑}

๔. ปัจจัยด้าน สถาบันทางศาสนา

๑) แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันศาสนา

กัญจน์คหัฐ ปิยะกาญจน์ ได้กล่าวถึง สถาบันที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมไว้ว่า สถาบันทางศาสนา มีความผูกพันกับคนในสังคม ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นสิ่ง

^{๘๙} สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวมหาวิทยาลัยมหิดล, โครงการวิจัยคุณลักษณะ และกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย, หน้า ๓๒.

^{๙๐} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, **สังคมมีคุณค่าจากต้นกล้าคุณธรรม**, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๖.

^{๙๑} ศูนย์คุณธรรม,โครงการวิจัยคุณธรรมและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวมหาวิทยาลัยมหิดล : ศูนย์คุณธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๘๙ - ๙๐.

ยึดเหนี่ยวจิตใจ การนำหลักธรรมในศาสนา มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ประกอบกิจกรรม ตลอดจนถึงพิธีกรรมต่างๆ มักจะทำให้เกิดเป็นมโนทัศน์ทางจริยธรรมในด้านต่างๆ อาทิเช่น ผู้นำถือศาสนาพุทธ กระทำการต่างๆโดยที่ปราศจากอกุศล และความอคติ ก็จะส่งผลให้เกิดมโนทัศน์ในด้านความยุติธรรม สามารถตัดสินใจหรือพิจารณาเรื่องต่างๆได้อย่างเที่ยงตรง เป็นต้น^{๙๒}

สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึง แนวทางปฏิบัติที่สถาบันทางศาสนา จะนำมาเป็นหลักในการมีส่วนร่วมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมไว้ว่า

(๑) ต้องมีความร่วมมือกันในการเผยแผ่หลักคำสอนของศาสนาเข้าสู่สังคม และเยาวชน

(๒) วิธีการเผยแผ่หลักคำสอน จะต้องเน้นเชิงรุก โดยการสอนหลักธรรมเข้าสู่เยาวชน ด้วยกิจกรรมต่างๆ

(๓) เพิ่มความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ

(๔) ปรับยุทธวิธีในการเผยแผ่ศาสนา เพิ่มช่องทางการเผยแผ่ผ่านสื่อต่างๆ^{๙๓}

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ได้กล่าวว่า สถาบันศาสนาเป็นสถาบันพื้นฐานของชาติของมนุษย์ เป็นจุดเริ่มต้นของบรรทัดฐาน แบบแผน จริยธรรม และคุณธรรมประจำตน สถาบันศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม จึงมีหน้าที่เพื่อดำรงสังคมให้สงบสุข และนับเป็นปัจจัยหนึ่งในการปลูกฝังคุณธรรมด้วยผ่านกระบวนการต่างๆ ดังนี้

(๑) ใช้รูปแบบและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตามประเพณีนิยม

(๒) ใช้การเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาตามพลวัตร ด้วยวิธีการ ๑. จัดการเรียนการสอนแบบชั้นเรียน ๒. จัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม ๓. โดยใช้ระบบ คือ ผ่านโรงเรียนปริยัติธรรม เพื่อสอนบาลี และนักธรรม

(๓) ใช้รูปแบบและกระบวนการปลูกฝังโดยผ่านรูปแบบ^{๙๔}

๒.๓ แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

สุทธิวรณ ตันติรจนาวงศ์, รศ.ดร. และศศิกาญจน์ ทวีสุวรรณ, รศ.ดร. ได้อธิบายถึงการส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของกระทรวงศึกษาธิการไว้ว่า กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ โดยใช้คุณธรรมเป็น

^{๙๒} กัญจน์คัทธู ปิยะกาญจน์, “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

^{๙๓} สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ, **เข้าถึงหลักธรรมนำคำสอนสู่ชีวิตรวมพลังสร้างสันติ**, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๗.

^{๙๔} สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวมหาวิทยาลัยมหิดล, “โครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย”, หน้า ๗๙ – ๘๑.

พื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันต่างๆ เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข โดยคุณธรรมพื้นฐานประกอบด้วย

๑) ประหยัด คือ ดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่าย รู้จักฐานะทางการเงินของตน รู้จักเก็บออม

๒) ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตนให้ตรงต่อเวลา ต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ มีความจริงใจ

๓) มีวินัย คือ ปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบของสถานศึกษา องค์กรประเทศชาติ รวมถึงการมีวินัยต่อตนเอง

๔) สุภาพ คือ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ตามสถานภาพ และกาลเทศะ

๕) สะอาด คือ รักษาร่างกายที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ

๖) สามัคคี คือ เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของบุคคลรอบข้าง ทั้งที่เป็นเพื่อน เป็นพี่ หรือเป็นน้อง และรู้บทบาทของตนเอง

๗) มีน้ำใจ คือ รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม หรือผู้อื่นบ้าง

๘) ขยัน คือ มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่องสู่งานกล้าเผชิญอุปสรรค^{๔๕}

กัญจน์คหัฐ ปิยะกาญจน์ ได้อธิบายถึง การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมโดยครอบครัวไว้ว่า ผู้ปกครองในครอบครัวของเยาวชน ได้ใช้วิธีการปลูกฝังคุณธรรม แต่เยาวชนภายในการดูแลของตน ดังนี้

๑) โดยการสั่งสอนโดยตรง คือ การบอกให้กระทำ หรือห้ามไม่ให้กระทำสิ่งใดๆ จะใช้วิธีการชี้แนะ สั่งสอนอบรมโดยตรง ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า

๒) การเป็นต้นแบบโดยมีตัวแบบ ๓ ประเภทคือ ๑. ตัวแบบจริง ได้แก่ ผู้ปกครองแสดงให้เห็นจริง ๒. ตัวแบบสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบในโทรทัศน์ ภาพยนตร์โดยการดูละครหนึ่งหรือรายการโทรทัศน์ ร่วมกันระหว่างเยาวชนกับผู้ปกครอง ๓. ตัวแบบคำบอกเล่า ได้แก่ การเล่าให้ฟังนำหนังสือมาให้อ่าน เช่น นิทาน เป็นต้น

๓) สอดแทรกขณะทำกิจกรรมยามว่างร่วมกัน

๔) ใช้หลักศาสนา ได้แก่ การชวนบุตรหลานเข้าวัดทำบุญ ฝึกให้สวดมนต์ก่อนนอน เป็นต้น^{๔๖}

^{๔๕} สุทธิวรรณ ดันติธนาวงศ์ศร.ดร. และศศิกัญจน์ทวิสุวรรณศ.ดร., รายงานการวิจัยการส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพกรณีศึกษากลุ่มเด็ก / เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ, หน้า ๒๕ – ๒๖.

^{๔๖} กัญจน์คหัฐ ปิยะกาญจน์, “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๑ – ๑๐๒.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ได้นำเสนอขั้นตอนของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษาไว้ ดังนี้

- ๑) มีคุณธรรมนำเป็นนิมิต คือ วิสัยทัศน์ปรัชญา และคำขวัญของโรงเรียน จะต้องมีความหมายไปในทิศทางของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
- ๒) ต้นแบบคิด พูด ทำดี คือ ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความคิดดี ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีภาวะความเป็นผู้นำ เป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และลูกศิษย์ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ปัจจัยต่างๆนี้ เป็นเครื่องยืนยันว่ามีโอกาสประสบความสำเร็จ
- ๓) สามัคคีพร้อมใจ คือ ครูบุคลากรของสถานศึกษาต้องเป็นหนึ่งในการผลักดันโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม ดำเนินไปจนประสบความสำเร็จ
- ๔) สร้างวินัยใจมุ่งมั่น คือ บรรยากาศในสถานศึกษา ต้องเอื้อต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม^{๙๗}

๒.๔ แนวทางการส่งเสริมพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม

แนวคิดในการส่งเสริม พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัย เป็นกรอบแนวทาง ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้นักเรียน ซึ่งในมาตรฐานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ ๖ ประการ คือ

- ๑) ผู้เรียนมีวินัยมีความรับผิดชอบ
- ๒) ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต
- ๓) ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที
- ๔) ผู้เรียนมีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว
- ๕) ผู้เรียนมีความประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- ๖) ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๙๘}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง ระบบการศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ว่า อุปสรรคของการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม คือ ระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง ในเรื่องนี้ ท่านเจ้าคุณพรหม

^{๙๗} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, สังคมคุณธรรม :คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันการศึกษาหน่วยงานของรัฐและเอกชน, หน้า ๓๖ – ๔๔.

^{๙๘} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์การพัฒนาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุดทองจำกัด,๒๕๕๐) หน้า ๒๐.

คุณภรณ์พุดมา ๒๐ – ๓๐ ปี ว่าเป็นการศึกษาแยกส่วน แยกการศึกษาจากชีวิตเด็ก ไม่อยากคุยกับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน อันที่แท้จริง พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย มีความรู้ในตัวเอง น่าจะเรียนรู้หากนำจริยธรรมไปทำเป็นวิชาจริยธรรม ก็จะไม่เกิดเพราะจริยธรรมไม่ใช่วิชา เหมือนกับที่ท่านอาจารย์พุทธทาสจะย้ำว่า การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด คือ การปฏิบัติและการได้ผลจากการปฏิบัติ ที่เรียกว่า ปฏิเวธ คือ ผลจากการปฏิบัติ^{๙๙}

ภณิขญา ชมสุวรรณ ได้กล่าวถึง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าในเรื่องเกี่ยวกับ คุณธรรมที่พึงประสงค์ อันเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้กับคนไทยได้แก่

๑) พากเพียร หมายถึง พลังในการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน โดยไม่ย่อท้อต่อความเหนื่อยยากลำบาก และอุปสรรค จนสามารถทำงานได้บรรลุเป้าหมาย

๒) เสริมสร้างคนดี หมายถึง การตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับให้กับตนเอง โดยใช้ปัญญาพิจารณา และวินิจฉัยการกระทำ และความประพฤติให้ผิดพลาด และเสื่อมเสีย

๓) รู้รักสามัคคี หมายถึง การมีความรับผิดชอบในอันที่จะใช้ความรู้ ความคิดความสามารถ ในการเกื้อกูล สร้างสรรค์ร่วมกับผู้อื่น เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

๔) มีน้ำใจ หมายถึง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น การให้อภัยให้กำลังใจ ตลอดจนรู้จักการวางตัวอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ

๕) ใฝ่ประหยัด หมายถึง การรู้จักคิดวิเคราะห์พิจารณา ในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยความประหยัด

๖) ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การใช้สติปัญญาในการกระทำให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ระลึกถึงความถูกต้อง จนกระทั่งได้รับความเชื่อมั่น และงานประสบความสำเร็จ

๗) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การยอมรับตนเอง ทั้งในด้านความเป็นอยู่ ด้านความรู้ความสามารถ เพื่อเรียนรู้พัฒนาตนเองในการปฏิบัติงาน ยอมรับความคิดของผู้อื่น ไม่ก้าวร้าวในหน้าที่ของผู้อื่น

๘) เรียงร้อยไมตรี หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างขวาง มีเหตุผล มีจิตใจมั่นคง ไม่มีอคติ รู้จักประสานสัมพันธ์กับบุคคล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของงาน

๙) หวังดีมีเมตตา หมายถึง การมีความคิดและจิตใจที่เปิดกว้าง หนักแน่น มีเหตุผล ไม่เห็นแก่ตัว ร่วมแรงร่วมใจกับผู้อื่น โดยถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก^{๑๐๐}

^{๙๙} ประเวศ วะสี, ระบบการศึกษาที่ค่านิยมนำความรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผลนทบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๓ – ๕.

^{๑๐๐} ภณิขญา ชมสุวรรณ, “คุณธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาอาชีวศึกษาตามความต้องการของตลาดแรงงาน”, รายงานการวิจัย, (ทุนสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม: สำนักงานจัดการองค์ความรู้, ๒๕๕๘), หน้า ๓.

ดวงเดือน พันธมนาวิน กล่าวอธิบายถึง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาไว้ว่า จิตลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา เป็นสิ่งสำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคล และมีบทบาทต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลเหล่านี้ ต่อไปในอนาคตสถาบันการศึกษา จึงควรมุ่งที่จะจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยพัฒนาจิตลักษณะสำคัญ ๑๐ ประการ ในนิสิตนักศึกษาไทยประกอบด้วยจิตลักษณะ ๘ ด้าน ได้แก่

- ๑) การมีสติปัญญาขั้นนามธรรม
- ๒) สุขภาพจิตดี และการปรับตัวได้ทางจิตสังคม
- ๓) การหยั่งลึกทางสังคมสูง
- ๔) ค่านิยมทางการศึกษา และการใฝ่รู้สูง
- ๕) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง
- ๖) เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นกฎเกณฑ์ และเหนือกฎ
- ๗) มุ่งอนาคตควบคุมตนเองสูง
- ๘) เชื่ออำนาจในตนเองมาก

ส่วนจิตลักษณะที่สำคัญต่อนิสิตนักศึกษาโดยเฉพาะมี ๒ ประการ

- ๙) ทศนคติคุณธรรมและค่านิยมของคนเก่งที่มีความสุข

๑๐) จรรยาบรรณวิชาชีพซึ่ง หมายถึง คุณธรรมค่านิยมและการเคารพกฎระเบียบมีจริยธรรมตามที่วิชาการ และวิชาชีพของตนกำหนดไว้ เพื่อการเป็นคนดี คนเก่ง และมีสุขในงานอาชีพของตน^{๑๐๑}

สรุปได้ว่า การที่จะส่งเสริมให้นักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นสำคัญที่สุด คือ สถาบันการศึกษา ที่จะจัดระบบการเรียนการสอน รวมถึงวิชาที่เรียนให้เกื้อกูล สนับสนุนให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม โดยจะต้องปลูกฝังให้นักศึกษามีคุณธรรมในด้านต่างๆ อาทิ ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ การมีความสามัคคี และเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๕ บริบทของโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย

๒.๕.๑ การกิจและปัจจัยความสำเร็จ

ภารกิจสำคัญของกลุ่มโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย (โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค) ตามนโยบายรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ที่อนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินงานโครงการพัฒนาโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย ทั้ง ๑๒ แห่ง ให้เป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค สรุปได้ดังนี้

โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาคมีภารกิจในการศึกษาค้นคว้า และดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทั้งในระดับ

^{๑๐๑} ดวงเดือน พันธมนาวิน, ทฤษฎีต้นไมจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล, หน้า ๒๑๒.

มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ในลักษณะของโรงเรียนประจำ เพื่อเป็นการกระจายโอกาสให้กับผู้มีความสามารถพิเศษ ที่มีกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และเพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ ทั้งนี้เพื่อพัฒนานักเรียนผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เหล่านั้นไปสู่การเป็นนักวิจัย นักประดิษฐ์ นักคิดค้น ด้านคณิตศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีความสามารถระดับสูงเยี่ยม เทียบเคียงกับนักวิจัยชั้นนำของนานาชาติ (world class) มีจิตมุ่งมั่นพัฒนาประเทศชาติ มีเจตคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมโลก และธรรมชาติ สามารถสร้างองค์ความรู้ด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้กับประเทศชาติ และสังคมไทยในอนาคต ช่วยพัฒนาประเทศชาติให้สามารถดำรงอยู่และแข่งขันได้ในประชาคมโลก เป็นสังคมผู้ผลิตที่มีมูลค่ามากขึ้น สร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมแห่งคุณภาพและแข่งขันได้ และสังคมที่ยั่งยืนพอเพียง มีความสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน

ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่จะทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาคบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการจัดตั้งโรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาคประกอบด้วย ปัจจัย ๓ ประการ ดังนี้

ประการที่ ๑ มีกระบวนการสรรหาและคัดเลือกนักเรียน มีความเที่ยงและมีความเชื่อถือได้ เป็นไปตามหลักวิชา นักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเข้าเรียนตามโครงการนี้เป็นผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง เป็นเพชรแท้ เป็นกลุ่มที่มีความสามารถด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในระดับ ๓% บนของกลุ่มอายุ (มีกระบวนการค้นหาเพชรที่มีประสิทธิภาพ)

ประการที่ ๒ มีหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ออกแบบและพัฒนาขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้ซึ่งผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นหลักสูตรที่สนองต่อความสามารถ และความต้องการของนักเรียนเป็นรายบุคคล (Customized Curriculum) ช่วยให้นักเรียนค้นพบตัวเองว่า มีความถนัดและความสนใจทางด้านไหน สามารถคิดตัดสินใจ แก้ปัญหา ตลอดจนกำหนดเป้าหมายและวางแผนชีวิต

ประการที่ ๓ มีครู มีการบริหารจัดการ และมีทรัพยากรสนับสนุนที่เหมาะสมเพียงพอและผู้บริหารมีความตระหนัก มีความรู้ความเข้าใจ มีความเชื่อ มีศรัทธา เห็นคุณค่าและความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มีความรู้ ความสามารถ และมีทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีอุดมการณ์และคุณลักษณะตามอุดมการณ์และเป้าหมาย ในการพัฒนานักเรียนของโรงเรียนวิทยาศาสตร์ทั้ง ๙ ประการ

๒.๕.๑ นิยาม วิสัยทัศน์ พันธกิจโรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค

๒.๕.๑.๑ นิยาม

โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค ในที่นี้ หมายถึง โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค ตามมติ คณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ที่อนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินงานโครงการพัฒนา โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย ทั้ง ๑๒ แห่ง ให้เป็นโรงเรียน วิทยาศาสตร์ภูมิภาค มีภาระกิจในการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ ด้าน คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ในลักษณะของ โรงเรียนประจำ เพื่อเป็นการกระจายโอกาสให้กับผู้มีความสามารถพิเศษ ที่มีกระจายอยู่ในทุก ภูมิภาคของประเทศ และเพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสและขาดแคลนทุน ทรัพย์

โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย ทั้ง ๑๒ แห่งดังกล่าวได้แก่

- ๑) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย เชียงราย
- ๒) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย พิษณุโลก
- ๓) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย ลพบุรี
- ๔) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย เลย
- ๕) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย มุกดาหาร
- ๖) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย บุรีรัมย์
- ๗) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย ปทุมธานี
- ๘) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย ชลบุรี
- ๙) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย เพชรบุรี
- ๑๐) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช
- ๑๑) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย ตรัง
- ๑๒) โรงเรียนจุฬารณราชวิทยาลัย สตูล

๒.๕.๑.๒ วิสัยทัศน์

เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านคณิตศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ในลักษณะของโรงเรียนประจำ เพื่อ เป็นการกระจายโอกาสให้กับผู้มีความสามารถพิเศษ ที่มีกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และ เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาสและขาดแคลนทุนทรัพย์ให้มีคุณภาพ ทัดเทียมกับโรงเรียนวิทยาศาสตร์ชั้นนำของนานาชาติ ผู้เรียนมีจิตวิญญาณของนักวิจัย และนัก ประดิษฐ์คิดค้น มีสุขภาพพลานามัยที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม รักการเรียนรู้ มีความเป็นไทย มี ความมุ่งมั่นพัฒนาประเทศชาติ มีเจตคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมโลกและธรรมชาติ

๒.๕.๑.๓ พันธกิจ

ศึกษาค้นคว้า วิจัยพัฒนา และร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อดำเนินการบริหาร และจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ในลักษณะของโรงเรียนประจำ เพื่อเป็นการกระจายโอกาสให้กับผู้มีความสามารถพิเศษ ที่มีกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และเพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับนักเรียนกลุ่มด้อยโอกาส และขาดแคลนทุนทรัพย์

ทั้งนี้ เพื่อพัฒนานักเรียนผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เหล่านั้น ไปสู่ความเป็นนักวิจัย นักประดิษฐ์ นักคิดค้น ด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีความสามารถระดับสูงเยี่ยม เทียบเคียงนักวิจัยชั้นนำของนานาชาติ (world class) มีจิตวิญญาณมุ่งมั่น พัฒนาประเทศชาติ มีเจตคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมโลกและธรรมชาติ สามารถสร้างองค์ความรู้ด้าน คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้กับประเทศชาติและสังคมในอนาคต ช่วยพัฒนาประเทศชาติให้สามารถดำรงอยู่ และแข่งขันได้ในประชาคมโลก เป็นสังคมผู้ผลิต ที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น สร้างสังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ สังคมแห่งคุณภาพและแข่งขันได้ และสังคมที่ยั่งยืน มีความสมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน^{๑๐๒}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตา

ณัฐมา ชันติธรรมกุล ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ความรักในพุทธศาสนา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการมีเมตตา เพราะทางพุทธศาสนาจัดความรักกับความเมตตาเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ เมตตา กรุณา หมายถึง การมีความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่น จากงานวิจัยสรุปได้ว่า รักในทางพระพุทธศาสนาสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ระดับคือ

(๑) ความรักตนเอง เป็นความรักแบบสเนหาที่เจือด้วยตัณหา อันประกอบไปด้วย คุณคือ เป็นความสุขขั้นต่ำของมนุษย์ เป็นความสุขสบายทางร่างกาย เป็นความสุขใจชื่นฉ่ำใจ สบายใจ ส่วนโทษ คือ เป็นความสุขที่เจือด้วยความทุกข์ และก่อให้เกิดอคติได้

(๒) ความรักผู้อื่น จัดเป็นความรักแบบเปมะ เกิดจากเหตุปัจจัย ๒ ประการคือ ด้วยการอยู่ร่วมกันในชาติปางก่อน และด้วยการเกื้อกูลกันในชาติปัจจุบัน ดังนั้น จึงสามารถแบ่งได้เป็น ๓ อย่างคือ ๑. ความรักระหว่างพ่อแม่ และลูก ๒. ความรักระหว่างสามีภรรยา ๓. ความรักระหว่างเพื่อน

^{๑๐๒} หลักสูตรของกลุ่มโรงเรียนจุฬารามราชวิทยาลัย (โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค) พุทธศักราช ๒๕๕๔ (ปรับปรุง ๑๑-๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๕), หน้า ๑-๖.

(๓) ความรักแบบเมตตา เป็นความรักที่อยากให้ผู้อื่นมีความสุข และสามารถพัฒนาความรักแบบเมตตาให้เป็น อปปมัญญา คือ ความรักที่แผ่ไปสู่มนุษย และสัตว์ทั้งหลายด้วยความสม่ำเสมอ โดยไม่มีประมาณไม่จำกัดขอบเขต^{๑๐๓}

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ได้ทำการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเมตตา สรุปได้ว่า ความเมตตา เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของสถานศึกษา ชุมชน หรือสังคมที่ใหญ่ขึ้น โดยมุ่งหวังผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตทำงานร่วมกันได้อย่างเป็นสุขในสังคม นอกจากนี้ยังเป็นการเคารพและให้ความสำคัญต่อชีวิต ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่^{๑๐๔}

สรุปได้ว่า ในการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะเป็นเพศใด วัยใด หากขาดซึ่งความเมตตาแล้ว เมื่อนั้นจะพบแต่ความผิดของคนอื่น การแย่งชิงและศัตรูก็มีจะอยู่รอบตัวความพยายามเบียดเบียนก็จะเกิดขึ้นอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่หากบุคคลทุกคนมีความเมตตาก็คจะช่วยรักษามวลมนุษยให้อยู่รอดปลอดภัยได้ และยังสามารถรักษาโลกใบนี้ให้ปลอดจากสงครามได้อีกด้วย ดังนั้น ความเมตตา จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเยาวชนของไทย เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์

ริเรื่องรอง รัตนวิไลสกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรู้สึกเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบต่อสังคมของสมาชิกรัฐสภาไทย พบว่า สมาชิกรัฐสภาให้คุณค่าหรือให้ความสำคัญของความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคม แต่ไม่ได้เคร่งครัดในทางปฏิบัติอย่างคงเส้นคงวา นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมของสมาชิกรัฐสภาไทย ประกอบด้วย ๓ ปัจจัย คือ ความพึงพอใจต่อเงินเดือน ระยะเวลาการสังกัดพรรคการเมือง และค่านิยมในการทำงาน จึงทำให้อนุมานได้ว่า คนไทยจะยึดถือความซื่อสัตย์ และรับผิดชอบต่อสังคมในเรื่องใดที่จะนำไปสู่ความเสียหายอันจะเกิดขึ้นกับตนแล้ว ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมจะลดน้อยลง และในกรณีที่ไม่มีความจำเป็นต้องซื่อสัตย์ หรือต้องรับผิดชอบต่อสังคมความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมจะลดน้อยลงเช่นกัน^{๑๐๕}

^{๑๐๓} ฐธมา ชันดิธรรมกุล, การศึกษาความรักในพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓)

^{๑๐๔} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, สังคมคุณธรรม : คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันศาสนาหน่วยงานของรัฐและเอกชน, หน้า ๒๓.

^{๑๐๕} ริเรื่องรอง รัตนวิไลสกุล, ความรู้สึกเกี่ยวกับความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบต่อสังคมของสมาชิกรัฐสภาไทย, วารสารวิจัยและพัฒนาจร., ปีที่๒ฉบับที่๑, (มกราคม – มีนาคม๒๕๔๘), หน้า ๑๐๓ – ๑๒๐.

อภิญา อิงอาจ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ พฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตของนักศึกษา ระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สรุปได้ว่า สถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญต่อเยาวชน คือ สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตของนิสิตนักศึกษา ในการตั้งใจที่จะประพฤติในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทั้งหน้าที่ในครอบครัว และหน้าที่ในโรงเรียนนอกจากนี้แล้ว เด็กวัยรุ่นจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตามลักษณะของเพื่อนๆไปได้โดยง่าย^{๑๐๖}

สุชาดากร เพชรปราณี ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ ความไม่ซื่อสัตย์ทางวิชาการของ นักศึกษามหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษาร้อยละ ๙๗ เคยกระทำพฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์ทางวิชาการ โดยส่วนใหญ่เป็นการลอกแบบฝึกหัด รองลงไปเป็นการทุจริตในการสอบ โดยนักศึกษาชายมีแนวโน้มที่จะกระทำในเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ทางวิชาการมากกว่านักศึกษาหญิง และจากการวิจัยทำให้ทราบอีกว่า การกระทำความไม่ซื่อสัตย์ทางวิชาการ เป็นการกระทำตามกลุ่มเพื่อนที่ตนปฏิสัมพันธ์อยู่ด้วย^{๑๐๗}

Nina Mazar ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ ความไม่ซื่อสัตย์ของคนที่เชื่อว่าตนเองซื่อสัตย์ พบว่า บุคคลทั่วไปมักคิดว่าตัวเองเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ แต่จากการทดลองทำให้ทราบว่า การกระทำที่ทุจริตในสิ่งเล็กน้อยๆ ที่ไม่มีใครรู้ หรือไม่มีผลกระทบมากนัก เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง สิ่งเหล่านี้บุคคลที่กระทำก็มักเชื่อว่าตนเองไม่ได้ทำการทุจริต จากการวิจัยพบว่า ในตลาดมีการทุจริตในลักษณะแบบนี้มาก อาทิ การโกงตาชั่ง การไม่ทอนเงินจำนวนน้อยๆ โดยคิดบวกเป็นค่าสินค้า แต่จากการทดลองยังพบอีกว่า บุคคลในอีกกลุ่มหนึ่งคือบุคคลที่ทำงานในโรงงาน ข้าราชการ พนักงานบริษัท จะไม่ทำการทุจริตในผลประโยชน์เล็กน้อยๆ แต่ถ้าผลประโยชน์นั้นมากพอที่จะส่งผลให้ความสุขที่ตนมีอยู่ลดน้อยลงไป จนเกิดการทุจริตขึ้นได้^{๑๐๘}

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ของบุคคล มีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล แต่ความซื่อสัตย์จะลดน้อยลงหรือการที่บุคคลไม่ให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์ก็ต่อเมื่อ มีผลประโยชน์จำนวนมากพอที่จะทำให้ไม่สนใจถึงความซื่อสัตย์ อีกประการหนึ่งการที่อยู่ในกลุ่มหรือสังคมที่ไม่ให้ความสำคัญต่อความซื่อสัตย์ บุคคลเหล่านั้นก็จะไม่สนใจความซื่อสัตย์เช่นกัน และการไม่สนใจในความซื่อสัตย์นี้มีอยู่ในทุกสังคมทุกชนชั้นไม่ว่าจะเป็น นักการเมือง นักเรียน นักศึกษาหรือแม้กระทั่งแม่ค้า

^{๑๐๖} อภิญา อิงอาจ, พฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑล, หน้า ๑๖๗ – ๑๗๕.

^{๑๐๗} สุชาดา กรเพชรปราณี, ความไม่ซื่อสัตย์ทางวิชาการของนักศึกษามหาวิทยาลัย, วารสารวิจัย และวัดผลการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา, ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๑, (มีนาคม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๑.

^{๑๐๘} Nina Mazar, The Dishonesty of Honest People : A Theory of Self-Concept Maintenance, (Toronto : University of Toronto, 2007), pp. 31 – 35.

๓) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัย

เมธี ธรรมวัฒนา ได้ทำการศึกษา การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบและวินัยของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัยของนักศึกษาภาพรวมอยู่ระดับที่ พอใช้ แต่เมื่อจำแนกนักศึกษาตามระดับพฤติกรรม พบว่า นักศึกษายังมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบและวินัยในระดับที่ ควรปรับปรุง ในส่วนของการศึกษาประสิทธิภาพของกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัยหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๐๙}

ดวงสุดา พินนอก และสุพรรณ บุญมา ได้ทำการศึกษา พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักศึกษาสาขาการศึกษาชั้นปีที่ ๑ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ และด้านการรักษาระเบียบวินัย พบว่า ในภาพรวม นักศึกษามีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับ ปานกลาง แต่เมื่อศึกษาในรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ดังนี้ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการรักษาระเบียบวินัย และด้านความซื่อสัตย์ (เรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย) ส่วนการวิเคราะห์ในด้านการรักษาระเบียบวินัย พบว่า นักศึกษาดูแลรักษาเครื่องใช้ให้สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นอันหนึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมกับทางมหาวิทยาลัยเป็นอันที่สองและนักศึกษาแต่งกายสะอาดเรียบร้อยมาเรียนสม่ำเสมอเป็นอันที่สาม^{๑๑๐}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ทำการศึกษาถึง ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัย พบว่า สาเหตุที่คนในอนาคตกลายเป็นคนที่มีระเบียบวินัยเพราะ เป็นยุคแห่งการไหลบ่าของข้อมูล ข่าวสาร จำนวนมาก การเป็นคนที่มีระเบียบวินัย จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดระเบียบ ข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่ให้อยู่ในรูปหรือสภาพที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และในยุคแห่งการแข่งขันความรวดเร็ว นับว่าเป็นข้อได้เปรียบ ดังนั้น การมีระเบียบวินัยจึงจัดได้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการดำเนินงานให้เกิดความคล่องตัวไม่วุ่นวาย^{๑๑๑}

สรุปได้ว่า จากงานวิจัยที่ศึกษาทำให้พบว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่กำลังจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป เป็นบุคคลที่ดีอยู่ในด้านความมีระเบียบวินัย ซึ่งจัดว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญ อันจะผลักดันให้การปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละบุคคล เป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่คั่งค้าง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจในการพัฒนาคุณธรรมด้านนี้เป็นพิเศษ

^{๑๐๙} เมธี ธรรมวัฒนา, การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบและวินัยของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม, *วารสารศึกษาศาสตร์*, ปีที่ ๑๙, ฉบับที่ ๑, (ตุลาคม ๒๕๕๐ – มกราคม ๒๕๕๑), หน้า ๙๙.

^{๑๑๐} ดวงสุดา พินนอกและสุพรรณ บุญมา, การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักศึกษาสาขาการศึกษาชั้นปีที่๑มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาด้านความรับผิดชอบด้านความซื่อสัตย์และด้านการรักษาระเบียบวินัย, *รายงานการวิจัย*, (ทุนอุดหนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๘), หน้า ๖๙ – ๗๐.

^{๑๑๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, *ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์*, หน้า ๙๕ – ๙๖.

๔) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความอดทน

พระสฤทธิ์ สุมโน ได้ทำการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับ ความอดทน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวม มีความอดทนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะผู้ตอบแบบสอบถามบางโอกาส ประสบกับความแปรปรวนของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นความแห้งแล้งหรือน้ำท่วม ดังนั้น การดำเนินชีวิตต้องใช้ความอดทน ทำงานหนัก รู้เท่าทันสภาพการ มีความอดทนต่อการทำความดี อดทนต่อการเรียน อดทนต่อความยุ่งยาก ความลำบาก ด้วยเหตุนี้ จึงได้ยึดหลักความอดทนในการดำเนินชีวิต ในส่วนของโรงเรียนกัณธุวัตรก็ดำเนินไปในทิศทางความเหมาะสมแล้ว พร้อมกับยึดแนวปฏิบัติ ด้านขันติมาเป็นแนวการฝึกอบรมการสั่งสอน ให้นักเรียนนำมาปฏิบัติ จนกลายเป็นผู้มีวินัยในขณะเดียวกันทางโรงเรียนยังได้จัดให้มีกิจกรรมการอบรมเรื่องความอดทน หรือขันติ ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม^{๑๑๒}

มารศรี กลางประพันธ์ ได้ทำการศึกษา การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน(ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การฝึกประสบการณ์ตามแนวพุทธวิธีร่วมกับ แนวคิดทางตะวันตกนั้น จะเกิดผลดีต่อการมีความอดทน ดีกว่าการฝึกประสบการณ์ด้วยการสอนแบบบรรยายในระยะของการติดตามผล ซึ่งในกรณีของความอดทนทางกาย แสดงให้เห็นว่าการฝึกประสบการณ์ตามแนวพุทธวิธี ร่วมกับแนวคิดทางตะวันตกนั้น จะส่งผลในระยะยาว คือ จะส่งผลทำให้เกิดความคงทนในความอดทนทางกาย มากกว่า การฝึกประสบการณ์ด้วยการสอนแบบบรรยาย ทั้งนี้ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาที่ว่า การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร หรือคงทน ย่อมมาจากการได้รับการฝึกประสบการณ์ หรือการฝึกหัด^{๑๑๓}

สรุปได้ว่า ความอดทน มีอยู่ภายในตัวของแต่ละบุคคลอยู่แล้ว เพียงแต่นำออกมาใช้ มากน้อยเพียงใด แต่ถ้าต้องการให้มีความอดทนสูงขึ้น จะต้องได้รับการฝึกฝนการใช้ความอดทน เพราะความอดทนมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นชีวิตครอบครัวการทำงาน การอยู่ร่วมกันในสังคมกับผู้อื่น หรือแม้กระทั่งความอดทนในการเรียนหนังสือ

๕) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

พรณรงค์ สิงห์สำราญ ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ เจตคติของนักศึกษาวิทยาลัย นอร์ทกรุงเทพ ที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้าน

^{๑๑๒} พระสฤทธิ์ สุมโน, ทศนคติที่มีต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชาดเรื่อง พระมหาชนกไปปรับใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่๑-๓ฯ, หน้า ๑๑๔.

^{๑๑๓} มารศรี กลางประพันธ์, “การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาปริญญาตรี, ปริญญาโทและปริญญาเอก, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ เป็นสิ่งที่ทุกคนควรรักษาและ
รองลงมาคือ รักษาทรัพยากรธรรมชาติเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน และการปิดกั้นน้ำเมื่อพบเห็น
การเปิดทิ้งไว้เป็นสิ่งที่ควรกระทำตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดได้แก่ ขอลงพลาสติกใส่ทุก
ครั้งที่ซื้อสินค้าที่พอถือเองได้^{๑๑๔}

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, รศ. ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การศึกษาพฤติกรรม
ความรับผิดชอบของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลการศึกษาพบว่า

(๑) นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง มีพฤติกรรมความรับผิดชอบในทุกด้านอยู่ใน
ระดับสูง

(๒) นักศึกษาชายและหญิง มีความรับผิดชอบต่อตนเองต่อการกระทำของตนเองและ
ต่อการศึกษาเล่าเรียนแตกต่างกัน (๓) นักศึกษาแต่ละชั้นปีมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อการ
กระทำของตนเอง และต่อสังคมที่แตกต่างกัน

(๔) นักศึกษาที่เรียนอยู่ในแต่ละคณะ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อการกระทำของ
ตนเอง ต่อการศึกษาเล่าเรียน ต่อสถาบัน และต่อสังคมแตกต่างกัน^{๑๑๕}

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทและความรับผิดชอบของ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในอนาคต ตามทัศนะของประชาชน ผลการวิจัย
พบว่า บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ เท่าที่
ประชาชนทราบ และเห็นด้วยมากที่สุด ๓ อันดับได้แก่ การเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนในด้าน
ความซื่อสัตย์ ตรวจสอบรับเรื่องราวร้องทุกข์ และให้การช่วยเหลือ สุดท้ายติดตามข่าวสารความ
เดือดร้อนของประชาชน จะเห็นว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความ
รับผิดชอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญอยู่ในระดับ ปานกลาง^{๑๑๖}

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่การงาน
ต่อสังคม หรือแม้แต่ต่อประชาชน เป็นสิ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ เพราะถือว่าเป็น
คุณธรรมข้อสำคัญในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบ และยังเป็นความรับผิดชอบของนักศึกษาที่ต้อง
ศึกษาหาความรู้ เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการมีความรับผิดชอบ
เป็นอย่างยิ่ง

^{๑๑๔} พรณรงค์ สิงห์สำราญ, “เจตคติของนักศึกษามหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพที่มีต่อคุณธรรมจริยธรรม
และความรับผิดชอบต่อสังคม”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิจัย : วิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ๒๕๕๑), หน้า ๖๐.

^{๑๑๕} พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์รศ., “การศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ

^{๑๑๖} กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา, “บทบาทและความรับผิดชอบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในอนาคตตามทัศนะของประชาชน”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิชาการ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๑ – ๑๓๓.

๖) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์ ได้ทำการศึกษา ถึงการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้และความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาอยู่ในระดับ ปานกลาง จนถึงระดับ ต่ำ โดยที่ด้านภูมิคุ้มกัน ในตนที่ดีด้านภาพรวมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมีเหตุผล กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในระดับ ปานกลาง ส่วนด้านคุณธรรมด้านความพอประมาณ กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในระดับ ต่ำ ส่วนการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนพบว่า ผู้สอนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ครอบคลุมทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านกิจกรรมสนับสนุน ด้านสื่อการสอน และด้านการวัดการประเมินผลการเรียนการสอน^{๑๑๗}

นิคม กกขุนทด ได้ทำการศึกษาถึง การพัฒนาศักยภาพครู ด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ผลการศึกษาตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ผลการศึกษา ดังนี้

(๑) ขั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุของปัญหา ครูต้องการพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บูรณาการในวิชาที่รับผิดชอบ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

(๒) ขั้นการวางแผนการพัฒนาครู ผู้ร่วมวิจัยมีการวางแผนการพัฒนาโดยกำหนดเป็นแผน และปฏิทินการปฏิบัติงานร่วมกัน

(๓) ขั้นปฏิบัติการตาม โดยการอบรมเชิงปฏิบัติการครู ผู้ร่วมวิจัยได้นำความรู้ที่ได้รับลงสู่การปฏิบัติจริง มีการนิเทศติดตาม และให้ข้อเสนอแนะ ตลอดการดำเนินงาน

(๔) ขั้นการประเมินผลการวิจัย เมื่อสิ้นสุดกระบวนการ พบว่า ครูผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนกว่าเดิม และสามารถจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการบูรณาการ หลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียง สู่สาระการเรียนรู้ที่สอน และรูปแบบของกิจกรรมฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง^{๑๑๘}

สรุปได้ว่า จากงานวิจัยทั้ง ๒ ชิ้นชี้ให้เห็นว่า การใช้ชีวิต รวมถึงการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาหรือแม้กระทั่งผู้สอน ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งปลูกฝัง และทำความเข้าใจแก่นักศึกษา และผู้สอนเพื่อการพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืน

^{๑๑๗} เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์, การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี, วารสารร่วมพลัง, ปีที่ ๒๘, ฉบับที่ ๒, (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๖.

^{๑๑๘} นิคม กกขุนทด, “การพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๓).

๓) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพครอบครัว

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, ดร. ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้ความรู้ในครอบครัว ของชุมชนแขวงวัดท่าพระ ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัว หากความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเป็นไปในทางที่ไม่ดี ก็จะส่งผลให้การดำเนินชีวิต การรู้จักบาปบุญคุณโทษ การยึดมั่นในคุณธรรมของสมาชิกในครอบครัวมีปัญหาตามมา^{๑๑๙}

สุนันทา ศิริวาท ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของเด็กวัยรุ่นที่เสพสุราในจังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษา ที่มีพฤติกรรมเสพสุรา มีการรับรู้การทำหน้าที่ของครอบครัว โดยรวมอยู่ในระดับที่ดีพอสมควร สำหรับการทำหน้าที่ของครอบครัวทั้ง ๗ ด้าน ได้แก่ ด้านการแก้ปัญหา ด้านการสื่อสาร ด้านบทบาท ด้านการตอบสนองทางอารมณ์ ด้านความผูกพันทางอารมณ์ ด้านการควบคุมพฤติกรรม และด้านการทำหน้าที่ทั่วไปนักศึกษา มีความเข้าใจในระดับที่ดีพอสมควร^{๑๒๐}

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของวัยรุ่นโดยเฉพาะ การแสดงพฤติกรรมของผู้ที่เป็นผู้ปกครอง ย่อมมีผลต่อบุตรหลานที่ร่วมอยู่ด้วย

๔) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมด้านสถานศึกษา

ปริญญา เห็นสุข ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การสื่อสารและขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนิสิต นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษามีบทบาทมากที่สุด ในการขัดเกลาด้านความซื่อสัตย์ เพราะสถานศึกษามีกฎระเบียบ มีข้อบังคับต่างๆที่ตายตัว มากกว่าครอบครัว เช่น ข้อห้ามในการทุจริตในการสอบ เป็นสิ่งที่นักศึกษาได้รับการเรียนรู้มาจากสถานศึกษา ว่าจะต้องมีความซื่อสัตย์ในการสอบ หากละเมิด จะได้รับการลงโทษ นอกจากนี้เนื้อหาวิชาที่เรียน มีความเกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์ เช่น วิชาเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพ ความซื่อสัตย์ เป็นหนึ่งในจริยธรรมที่สำคัญในการประกอบอาชีพ นักศึกษาจึงได้รับการขัดเกลาถ่ายทอดมาจากสถานศึกษา ดังนั้น การขัดเกลาจากอาจารย์

^{๑๑๙} นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, “การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้ความรู้ในครอบครัวของชุมชนแขวงวัดท่าพระ”, รายงานการวิจัย, (ทุนสนับสนุนจากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ : วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๕.

^{๑๒๐} สุนันทา ศิริวาท, “การทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของเด็กวัยรุ่นที่เสพสุราในจังหวัดแพร่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๕๕.

ผู้สอนเนื้อหาวิชาที่เรียน ทำให้สถานศึกษาเป็นตัวแทนที่มีบทบาทในการขัดเกลาด้านความซื่อสัตย์
สูงที่สุด^{๑๒๑}

สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์, รศ.ดร. และศศิกัญจน์ ทวีสุวรรณ, รศ.ดร. ได้
ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพกรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและ
ข้าราชการภาครัฐ พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา พบว่า สถาบันการศึกษาควรสร้าง
เครือข่ายบุคลากรส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษา และระหว่างสถานศึกษา โดยให้นักเรียนเป็น
แกนนำในการดำเนินกิจกรรมสำหรับคุณธรรมทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา เป็นการสร้าง
การเรียนรู้คุณธรรมแบบมีส่วนร่วมของนักเรียน โดยให้นักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการคิดการร่วม
วางแผน และร่วมลงมือปฏิบัติ รวมทั้งร่วมประเมินกิจกรรมสำหรับคุณธรรม เป็นการสร้างความรัก
ความอบอุ่นความสัมพันธ์ที่ดีของผู้ปกครอง และอาจารย์ที่ปรึกษาต่อนักเรียน อันจะส่งผลทางอ้อมทำ
ให้เกิดความรับผิดชอบ ความมีวินัยความมั่นใจในตนเอง และเกิดวินัยรวมถึงค่านิยมที่ดีของ
นักเรียน มีจิตสาธารณะบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม^{๑๒๒}

สรุปได้ว่า สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอย่างยิ่งในการเป็นส่วนร่วมในการ
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน เพราะเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นสถานที่ที่มีกฎระเบียบ
ข้อบังคับ และมีบทลงโทษ รวมถึงมีตัวอย่าง หรือต้นแบบจากครู-อาจารย์ผู้สอน

๘) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านสังคม

สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์, รศ.ดร. และศศิกัญจน์ ทวีสุวรรณ, รศ.ดร. ได้
ทำการศึกษา การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมชุมชน ที่มีผลต่อการ
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษา พบว่า ผู้นำในชุมชน ควรกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีใน
การดำรงชีวิต การประพฤติปฏิบัติตนในการทำงาน การอุทิศตน การมีคุณธรรมและมีจิตอาสา
บริการสังคม สื่อมวลชนก็มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษาเช่นกัน คือ มีบทบาท
ในด้านความคิดและการปฏิบัติโดยเฉพาะโทรทัศน์ การจัดรายการต่างๆควรสอดแทรกและ
คำนึงถึงคุณธรรมในบทละคร เพลงภาพยนตร์ รวมถึงเกมโชว์ และการโฆษณาสินค้า^{๑๒๓}

สายฤดี วรกิจโกคาทร, รศ.ดร.และคณะ ได้ทำการศึกษา คุณลักษณะและ
กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย พบว่า ชุมชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้โดย
ผู้นำชุมชนปฏิบัติตนเป็นต้นแบบ ให้กับคนในชุมชน เช่น โต๊ะอิหม่านบุญเสริม หนูทอง เป็นผู้ใช้

^{๑๒๑} ปริญญา เห็นสุข, “การสื่อสารและการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนิสิต
นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙).

^{๑๒๒} สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์, รศ.ดร. และศศิกัญจน์ทวีสุวรรณ, รศ.ดร., *รายงานการวิจัยการ
ส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพกรณีศึกษากลุ่มเด็ก / เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ*, หน้า ๒๕๗.

^{๑๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๗,

ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละ จนกลายเป็นที่ยอมรับนับถือของทั้งเด็กวัยรุ่น และผู้ใหญ่ในชุมชน นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง จนสามารถเปลี่ยน ภาพลักษณ์ของชุมชนบ้านชะวีย์ จากหมู่บ้านค้ายาเสพติด ให้กลายมาเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง ได้สำเร็จ^{๑๒๔}

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางด้านสังคม ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่หรือ แม้กระทั่งสื่อมวลชนทุกแขนง ล้วนแต่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน โดยการเป็นตัวอย่างที่ดี หรือนำเสนอแต่พฤติกรรมที่ดีงาม

๙) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม

กัญจน์คัทธู ปิยะกาญจน์ ได้ทำการศึกษา วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ เยาวชน พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมที่ดี อยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมาก ส่วนของผู้ปกครอง ใช้วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ผสมผสานกันดังนี้ ๑) สั่งสอนอบรมโดยตรง โดยบอกให้ กระทำ หรือห้ามกระทำ ใช้การให้รางวัล และลงโทษ ๒) เป็นต้นแบบใน ๓ ลักษณะ คือ ตัวแบบ จริงตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบคำบอกเล่า ๓) สอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันในวันหยุด ๔) ใช้หลักศาสนาด้วยการพาบุตรหลานเข้าวัดทำบุญในวันหยุด สวดมนต์ก่อนนอน ชี้แจงให้รู้บาป และชี้แจงให้เห็นผลของการกระทำ^{๑๒๕}

นภดล เทียนเพิ่มพูน ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับ นักเรียนนายร้อยตำรวจ พบว่า คุณธรรมที่ควรปลูกฝังอยู่ในระดับสูงสุดคือ ความเป็นผู้มีศีลจะ และความจริงใจ คุณธรรมที่ควรปลูกฝังในระดับต่ำที่สุดคือ ความเป็นผู้มีระเบียบวินัย ในส่วนของ จริยธรรมที่ควรปลูกฝังอยู่ในระดับสูงสุดคือ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ คุณธรรมที่ควรปลูกฝังในระดับต่ำ ที่สุดคือ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรู้จักเสียสละการเห็นแก่ ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รูปแบบและวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่อยู่ใน ระดับสูงสุดคือ ครูอาจารย์ควรประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี และรูปแบบและวิธีการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมที่อยู่ในระดับต่ำที่สุดคือ การให้นักเรียนนายร้อยตำรวจท่องจำ^{๑๒๖}

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมในสถาบันการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมจริยธรรมที่ประชาชนใน ๗

^{๑๒๔} สายฤดี วรกิจโกศาทร, รศ.ดร. และคณะ, **คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบัน ศาสนาหน่วยงานของรัฐและเอกชน**, หน้า ๑๓๖.

^{๑๒๕} กัญจน์คัทธู ปิยะกาญจน์, “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน”, **วิทยานิพนธ์สังคม สงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (๒๕๕๓)

^{๑๒๖} นภดล เทียนเพิ่มพูน, “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๕-๑๐๘.

สถาบันของสังคมไทยอันได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง ชุมชนท้องถิ่น องค์กรธุรกิจเอกชน สื่อและสื่อสารมวลชน เห็นว่ามีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันด้วยดีคือ ๑) ความพอเพียง ๒) ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ๓) ความกตัญญูทศเวที ๔) ความซื่อสัตย์ซื่อตรง ๕) ความเสียสละ ๖) ความมีวินัย ๗) ความอดทนอดกลั้น ๘) ความรับผิดชอบ ๙) ความขยันหมั่นเพียรและ ๑๐) ความมีสติ^{๑๒๗}

สายฤดี วรกิจโกศาทร, รศ.ดร. และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัย คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย จากการวิจัยพบว่า ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ๑๐ ประการดังนี้

๑. มีจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อครอบครัว และสังคม
๒. มีวิธีการผสมผสานคุณธรรมจริยธรรมเข้ากับวิถีชีวิตโดยรวม
๓. เล็งเห็นประโยชน์ และให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
๔. มีผู้นำที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างของผู้มีคุณธรรมจริยธรรม สร้างความเลื่อมใสศรัทธาจากบุคคลรอบข้าง
๕. ยึดแนวทางของศาสนา เป็นวิถีนำในการดำเนินการอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง
๖. มีการยอมรับ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน มองบุคคลอื่นในด้านบวก สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันและกัน
๗. มีการสื่อสารที่ดีกับบุคคลทั้งในภายในและภายนอกองค์กร มีการสนับสนุนให้กำลังใจสมาชิกในองค์กรที่กระทำความดีอย่างสม่ำเสมอ
๘. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานนอกองค์กร เพื่อสนับสนุนกันและกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมาย
๙. ยึดมั่นในความดีงาม และหมั่นกระทำความดีอย่างสม่ำเสมอ
๑๐. มีเครือข่ายเชื่อมโยง และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายให้และฝ่ายรับ ทำให้สามารถดำเนินงานได้ในหลายบริบท^{๑๒๘}

สุทธิวรรณ ตันตรจินาวาส์, รศ.ดร. และศศิกัญจน์ ทวีสุวรรณ, รศ.ดร. ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพกรณีศึกษากลุ่มเด็ก / เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณธรรมที่สำคัญที่สุดในขณะที่ปัจจัยด้านองค์กรทางศาสนา มีผลต่อการส่งเสริมคุณธรรมน้อยที่สุด

^{๑๒๗} สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวมหาวิทยาลัยมหิดล, **คู่มือโรงเรียนคุณธรรม: คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันการศึกษา**, หน้า ๙๙.

^{๑๒๘} สายฤดี วรกิจโกศาทร, รศ.ดร. และคณะ, **“โครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในประเทศไทย”**, ทูสนับสนุนงานวิจัยจากศูนย์ส่งเสริมและการพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒), หน้า ๑-๒.

๒) กระบวนการปลูกฝังคุณธรรม ในส่วนที่เป็นการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนามีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมสูงสุด การสร้างเครือข่ายคุณธรรม มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมต่ำที่สุด ๓) ในส่วนของการส่งเสริมคุณธรรมการเป็นแบบอย่างที่ดี มีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรมสูงสุดการสร้างสื่อส่งเสริมคุณธรรม มีส่วนในการส่งเสริมคุณธรรมต่ำที่สุดและ ๔) ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม การจัดกิจกรรมมีผลต่อการดำเนินงานสูงสุด ในขณะที่การจัดงบประมาณมีผลต่อการดำเนินงานน้อยที่สุด^{๑๒๙}

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้นำเสนอผลการวิจัยเรื่อง สถานภาพสื่อโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ ด้านการปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรมของ สกศ. ไว้ว่า เนื้อหาของสื่อโทรทัศน์สถานีโทรทัศน์ของไทย มีรายการที่ส่งเสริมคุณธรรมศีลธรรมเพียงร้อยละ ๑๗.๔๖ โดยช่องไทยทีวี่พีบีเอส มีรายการประเภทดังกล่าวมากที่สุด ในส่วนของหนังสือพิมพ์พบว่า มีคอลัมน์ที่ส่งเสริมคุณธรรมศีลธรรมเพียงร้อยละ ๒.๒๓ โดยที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีคอลัมน์ที่ส่งเสริมคุณธรรมศีลธรรมมากที่สุด ในขณะที่นิตยสาร พบว่า คอลัมน์ที่มีเนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมศีลธรรมเพียงร้อยละ ๓.๒๓ โดยที่นิตยสารรักลูก มีคอลัมน์ที่มีเนื้อหาดังกล่าวมากที่สุด จากการศึกษายังพบอีกว่า สื่อโทรทัศน์มีผลกระทบมากที่สุด เมื่อดูถึงผลกระทบด้านอารมณ์พฤติกรรม และด้านสติปัญญาในส่วนของนิตยสารส่วนใหญ่ เป็นการนำเสนอในการแสดงออกทางพฤติกรรมทางเพศมากขึ้น ไม่ยอมรับความเท่าเทียมทางเพศ ทางทีมงานผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ควรเพิ่มรายการที่มีเนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมศีลธรรมในช่วงเวลาไพรม์ไทม์ ควรให้ความรู้ผู้บริโภคสื่อมากขึ้น และรัฐบาลควรจัดตั้งสำนักงานสื่อสร้างสรรค์ เพื่อจัดระดับความเหมาะสมของสื่อ^{๑๓๐}

DiGia como ได้ทำการศึกษาพบว่า วิธีการสอนจริยธรรมให้แก่เด็กวัยรุ่นให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการสอนว่า อะไรถูก อะไรผิด อาจารย์ผู้สอนต้องให้ความสำคัญต่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรมใน ๓ ประเด็นหลักคือ ๑) ด้านวัฒนธรรม ๒) ด้านปรัชญาและความเชื่อ ๓) ด้านศาสนา นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงแรงผลักดันทางสังคมเป็นสำคัญ นอกจากนี้สื่อต่างก็มีส่วนสำคัญในการส่งเสริม หรืออาจจะขัดแย้งต่อการปลูกฝังค่านิยมทัศนคติ คำสอนที่เกี่ยวกับจริยธรรมจากคำสอนที่มาจากครอบครัว ศาสนาและสถานศึกษา

^{๑๒๙} สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์รศ.ดร. และศศิกาญจน์ ทวีสุวรรณรศ.ดร., รายงานการวิจัยการส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพกรณีศึกษากลุ่มเด็ก / เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ, หน้า ๒๔๙-๒๔๕.

^{๑๓๐} สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๐ – ๑๒๓.

๑๒) งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริม / พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

แสงภา ภัคดีศิริวงษ์ ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี พบว่า

๑. ด้านการสั่งสอนอบรม พระส่วนมากให้การสั่งสอนอบรมมากกว่าสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ในส่วนที่เป็นเนื้อหาที่ใช้ในการสั่งสอนคือ ความเมตตา ความกรุณา ความกตัญญู

๒. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางด้านการส่งเสริมจริยธรรมพระ ส่วนมากมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญๆทางศาสนา อาทิการจัดโครงการอบรมศีลธรรมนักเรียนภาคฤดูร้อน เป็นต้น

๓. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษา พระส่วนมากให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาทั่วไป อาทิ ปัญหาทางด้านการเรียน การเงิน สุขภาพ โดยส่วนมากให้คำแนะนำเมื่อนักเรียนไปทำกิจกรรมที่วัด

๔. ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พระจะมีส่วนในการชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุดคือ การบอกกล่าวแก่สมาชิกในชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมาประกอบกิจกรรมทางศาสนา^{๑๓๑}

อ้อมเดือน สดมณี และคณะ ได้ทำการศึกษา สภาพการจัดฝึกอบรม และการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในเชิงลึก จากองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการฝึกอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรม จำนวน ๒๐ แห่ง จากการศึกษาพบว่า สภาพการจัดฝึกอบรม และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมแบ่งได้เป็น ๓ รูปแบบ คือ

๑. การพัฒนาคุณธรรมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยจะเน้นทั้งความรู้การปฏิบัติ และความตระหนักในความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ในการอบรมจะใช้สื่อต่างๆเข้ามาประกอบการฝึกอบรม และใช้เทคนิคการสอนของครูมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

๒. การพัฒนาคุณธรรมโดยผ่านการปฏิบัติธรรม โดยใช้การปฏิบัติตามหลัก สติปัฏฐาน ๔ แนวทางในการปฏิบัติมีอยู่หลายแนวทาง ทั้งที่เน้นภาคปริยัติ (ภาคทฤษฎี) และปฏิบัติ ควบคู่กันไปโดยจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับระดับความสามารถพื้นฐาน ด้านความรู้ของผู้เข้าร่วมปฏิบัติ

๓. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านกระบวนการทักษะชีวิต โดยผ่านตัวแทนทางสังคมไม่ว่าจะเป็น พระสงฆ์ครู-อาจารย์พ่อ-แม่หรือแม้กระทั่งเพื่อนเป็นต้นการพัฒนาคุณธรรม

^{๑๓๑}

แสงภา ภัคดีศิริวงษ์, “การมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐจังหวัดนนทบุรี”, *ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๔ – ๑๓๖.

จริยธรรมโดยผ่านกระบวนการทักษะชีวิต โดยผ่านองค์กรต่างๆเป็นรูปแบบที่เป็นการผสมผสานการพัฒนาเข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตโดยที่เน้นการใช้ธรรมะควบคู่กันไป^{๑๓๒}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา มีวิธีการดำเนินงานคือ การวางแผนการจัดองค์กร การจัดกิจกรรม การจัดงบประมาณเพื่อประเมินคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความข่มใจ ความอดทน เป็นต้น ส่วนปัจจัยเงื่อนไขในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ได้แก่ สถาบันทางศาสนา สถาบันครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน สิ่งที่พบต่อมาก็คือ การส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม จะต้องดำเนินการโดยการเป็นแบบอย่างที่ดี การมีสื่อที่ส่งเสริมคุณธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมของเยาวชนและนักศึกษา

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย ทำให้สามารถสรุปได้ว่า คุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวของนักศึกษาคือ ความเป็นผู้มีระเบียบวินัย ความเป็นผู้มีเมตตากรุณา ความเป็นผู้ที่มีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ และที่สำคัญยิ่งคือ การเป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่รู้จักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมภายนอก หรือองค์กรต่างๆที่ควรจะมีส่วนร่วม ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน สื่อสารมวลชน และรัฐบาล ในส่วนที่สำคัญยิ่งคือ การจะปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้ได้ผลมีประสิทธิภาพองค์กรต่างๆ จะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง มากกว่าการจะบอกกล่าวหรือลงโทษเพราะเยาวชน หรือนักศึกษาจะเลียนแบบจากสิ่งที่พวกเขาได้รับรู้ได้เห็น

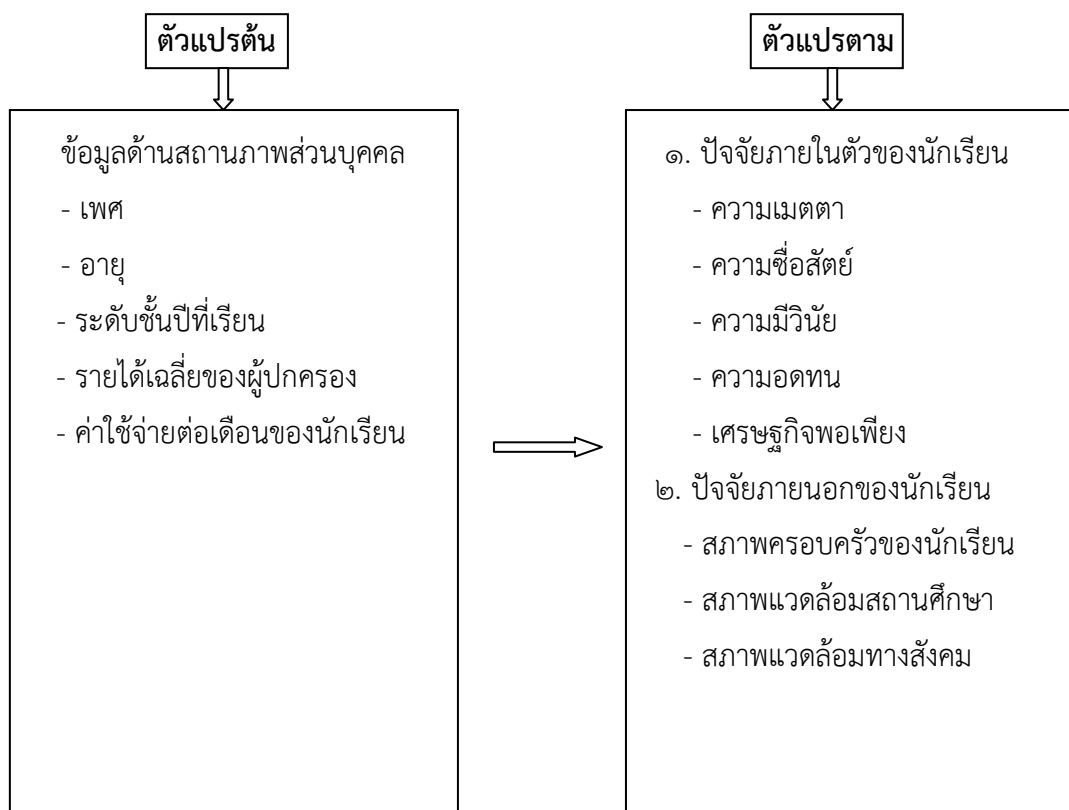
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมหลักการต่างๆ โดยนำผลการวิจัยคุณลักษณะ และกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในประเทศไทย โดยสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

- **ตัวแปรต้น** (Independent Variables) คือ สภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม อายุ ระดับชั้นปีที่เรียน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ปกครอง และค่าใช้จ่ายต่อเดือนของนักเรียน

^{๑๓๒} อ้อมเดือน สดมณีและคณะ, ประสิทธิภาพในการฝึกอบรมทักษะและจิตลักษณะที่มีผลต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำและไฟฟ้าของนักเรียนระดับประถมศึกษา, **รายงานการวิจัย, ฉบับที่ ๙๘**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๒ – ๑๒๓.

- ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ กรอบแนวคิดเห็นของประชากรต่อปัจจัยที่ส่งเสริมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย ดังแผนภาพที่แสดง

แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย